

АНЕКС

ОБРАЗАЦ ЗА ИНТЕРРЕГ ПРОГРАМЕ

ССИ	2021TC16PCB007 [15 карактера]
Наслов	Интеррег-ИПА Програм прекограничне сарадње Бугарска – Србија, 2021–2027
Верзија	1.0.
Почетна година	2021
Завршна година	2027
Испуњава услове од	
Испуњава услове до	
Број одлуке Комисије	
Датум одлуке Комисије	
Број одлуке о измени програма	[20]
Датум ступања на снагу одлуке о изменама и допунама програма	
„NUTS” региони обухваћени програмом	Република Бугарска – 6 области „NUTS” III: Видин, Монтана, Враца, Софија, Перник, Тустендил Република Србија – 7 округа „NUTS” III: Борски, Зајечарски, Пиротски, Нишавски, Топлички, Јабланички, Пчињски
Област	А

1. Заједничка програмска стратегија: главни развојни изазови и политике реговања

1.1. Област програма (није потребно за програме Интеррег Ц)

Референце: тачка (а) члана 17(3), тачка (а) члана 17(9)

Подручје прекограничне сарадње Бугарска – Србија се налази у југоисточној Европи и покрива 13 „NUTS” III региона (области, округа), и то: 6 области на бугарској страни – Видин, Монтана, Враца, Софијска област, Перник и Ћустендил и 7 округа на српској страни – Борски, Зајечарски, Нишавски, Топлички, Пиротски, Јабланички и Пчињски.

Дужина границе између Бугарске и Србије износи 341 км, од чега је 315 километара копнене границе (укључујући пет оперативних граничних прелаза: Брегово – Мокрање, Кула – Вршка Чука, Калотина – Градина, Стрезимировци и Отоманци – Рибарци), односно 26 км границе дуж реке Тимок. Укупна прекогранична површина обухвата 43.963 км². Та површина у Бугарској чини 20,56% од укупне територије земље, а у Србији 12,09%.

Укупна популација која живи на подручју на коме се реализује програм чини 14,13% од укупног становништва обе земље са просечном густином насељености од 45,67 становника по квадратном километру.

Структуру насеља карактерише ретка насељеност, мала величина насеља и ограничен број већих градова као што су Видин, Монтана, Враца, Перник и Ћустендил (на бугарској страни) и Пирот, Ниш и Димитровград (на српској страни).

Ту се налазе и пограничне планине Осогово и Влахина, као и делови још неколико планина: Стара планина, Рила, Верила, Коњавска, и Земенска (на бугарској страни) и Стара планина, Дели Јован, Ртањ, и Озрен (на српској страни).

Подручје програма је богато водним ресурсима: река Дунав која је граница региона на северу је природни ресурс са јаким потенцијалом за регион, Нишава, Тимок, Јерма, Струма, Искар, Огоста и Лом; језера (Огоста и Власина, бројне мање баре које употпуњују богате водне ресурсе региона) и налазе се на целом подручју сарадње.

Клима је разнолика, од умерено-континенталне, прелазно-континенталне до планинске. Погранични регион је оцењен као регион који има богато културно и природно наслеђе и висок ниво еколошке осетљивости у погледу климатских промена.

1.2. Заједничка стратегија програма: Резиме главних заједничких изазова, узимајући у обзир економске, социјалне и територијалне диспаратите и неједнакости, потребе за заједничким улагањима и комплементарност и синергију са другим програмима и инструментима финансирања, научене лекције из претходног периода и макро-регионалне стратегије, као и стратегије за морске сливове где је програмско подручје у целини или делимично покривено једном или више стратегија.¹

¹ *Наративни приказ у наставку је структуриран на начин да пружи сажетак најновијих социо-економских изазова, застоја у развоју и економских покретача прекограничне сарадње на бази доказа са циљем дефинисања стратегије програма сарадње. Сажетак је ограничен мањком података због недостатка упоредивих и еквивалентних „NUTS” 3 података у обе земље.*

Референце: тачка (б) члана 17(3), тачка (б) члана 17(9)

1. ЕКОНОМСКИ, СОЦИЈАЛНИ И ТЕРИТОРИЈАЛНИ ДИСПАРИТЕТИ

Преплитање више чинилаца обликује специфичан контекст прекограничне сарадње на спољним границама ЕУ. Није могуће да се повуку линије поделе на спољним границама ЕУ чије се специфичности могу исправити у сваком домену политике и институционалном окружењу. Један од таквих фактора је и трајни негативан утицај историјски укореењених разлика између две суседне земље на подручје прекограничне сарадње који наставља да врши негативан утицај на просперитет региона. Други фактор су дивергентне институционалне структуре управљања у обе земље, што често негативно утиче на покушаје заједничког и интегрисаног деловања и проналажење решења. Истовременом применом, политика проширења ЕУ и кохезиона политика често долазе у сукоб при остваривању својих индивидуалних циљева. Све су ово само неки од предуслова који одређују различите стратешке фокусе и приступе имплементацији у Интеррег програмима на спољним и унутрашњим границама. Док већина интерних програма ЕУ пружа подршку за решења глобалних изазова, територије покривене ИПА програмима прекограничне сарадње су и даље суочене са потребом да их сустигну по свом друштвено-економском развоју. Стога је главни заједнички изазов региона прекограничне сарадње за 2021–2027. да напусти групу региона који заостају у развоју и крене путем напреднијег тока развоја, а да се и даље суочава са сталним ризиком од сиромаштва и питањима неједнакости прихода изазваних негативним демографским променама, неразвијеним регионалним прекограничним ланцима вредности, ниским нивоом предузетничке активности, ниском технолошком специјализацијом, непривлачним и неконкурентним пословним окружењем.

На читавом подручју прекограничне сарадње се истиче следећи образац територијалне дивергенције: тенденција ка вишим оценама у погледу димензије ефикасности (БДП и БДВ), али и нижим оценама у основној димензији (инфраструктура, здравство и образовање), иновацијама (дигитална спремност и пословна динамика) и заштите животне средине

Ажурност и извори података откривају још један методолошки проблем. Чест је случај да битни индикатори нису равномерно присутни на обе територије. Када се сва ова ограничења појаве, користе се подаци горње просторне скале („NUTS” 2-1, национални ниво), узимајући у обзир упоредивост (у смислу извора, мерења и правремености), реципроцитет и релевантност у контексту прекограничне сарадње како би се што боље обухватила територијална димензија секторских политика на свим нивоима управљања, за чим је исказана потреба у Територијалној агенди 2030. Постоји још једно методолошко питање – због великог броја административних јединица (укупно 13) које чине подручје програма и да би наратив био што сажетији и истовремено информативнији, коришћени квантитативни подаци су дати као просек по територији, нпр. бугарски део подручја прекограничне сарадње (просек) / српски део подручја прекограничне сарадње (просек). У случају када су се посматрани трендови значајно разликовали по окрузима, диспаритети унутар региона су приказани по округу уместо да се дају просечне вредности.

(разноврсни извори свих облика загађења, ограничени капацитети цивилне заштите од природних непогода). Када су ови заостаци присутни у слабо развијеном прекограничном институционалном контексту и у одсуству пракси без емисије угљеника, долазимо до тога да су шансе за територијалну кохезију у складу са циљевима ЕУ (Територијална агенда 2030; Зелени договор) додатно умањене. Територијална анализа која је урађена за потребе програмирања и њена ажурирана верзија омогућавају структурирање главних налаза у следеће групе области политике, посматране из перспективе диспаратитета и покретачких снага развоја:

1.1. Негативне демографске промене

Програмско подручје је ретко насељено уз густину насељености испод националног просека сваке од земаља. Генерално, подручје прекограничне сарадње карактерише негативна природна промена становништва, негативна нето миграција и висок проценат становништва старости 65 и више година, и то (подаци из 2019. године):

Подручје прекограничне сарадње у Бугарској (просечно): Природна промена становништва (-1720), нето миграција (-602), 65 година и више (26%);

Подручје прекограничне сарадње у Србији (просек): природна промена становништва (-1217), нето миграција (-364), 65 година и више (23%).

Све у свему, демографија области у којој се спроводи програм се не разликује значајно од других идентичних територија у ЕУ, али за разлику од њих, подручју прекограничне сарадње недостају подстицаји и мере за супротстављање неповољним импликацијама негативних демографских промена. Атрактивни изгледи за посао, укључујући мере „сребрне економије”², боље пословно окружење и бољи квалитет услуга од општег интереса могу да ураде пола посла ограничавајући исељавање, повећавајући наталитет и генеришући већи регионални приход. Као што следеће поглавље указује, низак ниво прихода и неједнакости настављају да ометају економски развој подручја прекограничне сарадње.

1.2 Сиромаштво и неједанкости у приходима унутар региона

Подаци Еуростата³ показују да територија прекограничне сарадње спада у групе региона са другом највишом стопом ризика од сиромаштва и социјалне искључености. Сматрало се да је готово једна четвртина укупног становништва (БГ – 32,8%, РС – 31,7%) и најмање половина незапослених (БГ – 58,7%, РС – 47,5%) у ризику од сиромаштва у 2019. Бугарска је трећа по проценту пензионера (24%) у ЕУ-27 у ризику од сиромаштва у 2019. години, док подаци за Србију стављају земљу у бољу позицију (14,9%), што је испод просека ЕУ28 (2013–2020) (15,5%). Треба напоменути да је скоро једна трећина становништва у области прекограничне сарадње концентрисана у 8. најсиромашнијем региону ЕУ „NUTS” 2 за 2019. годину – северозападном региону Бугарске. У Индексу регионалне конкурентности за 2019. годину, регион је забележио негативне резултате по свим посматраним показатељима осим макроекономске стабилности.

² „Сребрна економија” је економија која узима у обзир потребе старијег становништва, прим. прев.

³ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_statistics_at_regional_level#Poverty_and_deprivation

Што се тиче неједнакости у приходима, индикатор Еуростата „однос квинтилног удела у приходу”⁴ показује супротне процесе који су у току у обе земље, али је њихов појединачни учинак испод просека ЕУ:

ЕУ28 (2013–2020): 5,22 (2015); 5,09 (2019);

Бугарска: 7,11 (2015); 8,10 (2019);

Србија: 10,70 (2015); 6,46 (2019)

У Србији су побољшани услови за изједначавање прихода, док је у Бугарској приметан супротни тренд. Корелација између старења и неједнакости у приходима је евидентна, посебно на територијама са високим стопама пензионера у ризику од сиромаштва (Бугарска). Један приступ решавању овог питања је предлагање економских подстицаја за активније укључивање старијих у друштвени, грађански и економски живот. Из шире перспективе, међутим, искорењивање сиромаштва представља сложен изазов. Поред глади и неухрањености, манифестације сиромаштва укључују ограничен приступ образовању и другим основним услугама, друштвену дискриминацију и искљученост, као и недостатак учешћа у доношењу одлука. Различите друштвене групе носе несразмерно велики терет сиромаштва и расподеле прихода. Стога, сви ови аспекти захтевају приступ који је интегрисан, мултисекторски и укључује више нивоа власти, а све у циљу отклањања основних узрока сиромаштва, покривање основних потреба за све људе и обезбеђивање да сиромашни имају приступ производним ресурсима, укључујући образовање и обуку, како би имали одржив и квалитетан живот.

1.3 Диспаритети у исходима образовања и запослења

Српски део програмске области има процентуално више образовних објеката у односу на укупан број у земљи. Већи број институција формалног образовања у српском делу области прекограничне сарадње условљен је већим бројем становника. Ипак, упоредиви подаци показују да српско становништво програмског подручја има бољу доступност услуга формалног образовања него бугарско становништво са друге стране границе. Ово је посебно релевантно када је у питању оцена односа ученик / наставник у основном и средњем образовању – на територији Србије он износи 8,3, док еквивалентни подаци за бугарски део области износе 11,3. Не постоји оптималан број за овај однос, међутим, нижи однос обично указује на позитивнији и прилагођенији приступ настави.

Удео стеченог нивоа основног и средњег образовања у целој прекограничној области је нешто изнад или веома близу националних просека ових земаља. Стопе напуштања образовног система су се смањивале сваке године. Србија је надмашила просек Бугарске и ЕУ по показатељу Еуростата „Рано напушта образовање и обуке (% становништва старости 18–24 године)”, и то:

ЕУ28 (2013–2020): 11,2 (2014); 10,3 (2019);

Бугарска: 12,9 (2014); 13,9 (2019);

⁴ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_di11/default/table?lang=en

Србија: 8,4 (2014); 6,6 (2019).

Бугарска не испуњава стандард ЕТ 2020 (Стратешки оквир за европску сарадњу у образовању и обуци) од 10% особа који напуштају образовни систем и престају са школовањем или обуком, док Србија не само да испуњава циљ ЕТ 2020, већ показује и побољшање вредности ове кључне одреднице економског просперитета.

У обе земље, наставни планови и програми средњошколског образовања нису довољно флексибилни да би били у складу са брзим технолошким развојем и могућности за њихово прилагођавање су ограничене на изборне часове и ваннаставне активности. Ово је важно у контексту увођења територијалних мера за превазилажење одређених образовних дефицита.

У контексту терцијарног образовања, Бугарска и Србија имају сличне учинке мерене индикатором Еуростата „Дистрибуција дипломираних полазника терцијарног образовања према широј области образовања”, али чини се да кључне разлике имплицирају различиту будућу економску специјализацију између обе земље уз доминацију профила који теже производним активностима у Србији и услужним у Бугарској. Подаци за 2018. показују да највећи удео лица која дипломирају у обе земље долази из области пословне администрације и права (Бугарска – 31,8%, Србија – 23,1%), 13,1% дипломираних су из области друштвених наука и 12,4% су из техничких наука / производње. (Бугарска). У Србији је дистрибуција супротна – 17,3% су у техничким наукама / производњи и 10,3% у друштвеним наукама. Ови подаци се могу посматрати и као индикатор за будућу секторску специјализацију и као одраз тренутних потреба на тржишту рада.

Демографски трендови и растући недостатак вештина указују на то да обе земље морају више да улажу у вештине своје садашње и будуће радне снаге. Потреба за усавршавањем и преквалификацијом одраслог становништва је велика, док је учешће у образовању одраслих ниско. Предузети су кораци да се повећа релевантност стручног образовања и обуке за тржишта рада у обе земље.

Све у свему, Бугарска и Србија показују умерене резултате у образовању одраслих. Показатељ Еуростата о учешћу одраслих у образовању за 2019. годину сврстава Бугарску (2%) и Србију (4,3%) на дно европске класификације (ЕК28: 11,3%).

Још један стандардизовани инструмент за оцењивање који се широко користи за процену образовног учинка је „PISA” тест⁵. Извештај о „PISA” тестирању из 2018. открива да су ученици у обе земље постигли ниже резултате од просека ОЕЦД-а у што се тиче читања, математике и природних наука.

Индикатори запослености у прекограничном региону, 2019

У целини, тржиште рада у пограничном региону карактерише низак ниво запослености становништва, екстремне плате (минималне и максималне плате у бугарском делу региона прекограничне сарадње) и ниска мобилност радне снаге.

Бугарска: (2019): Стопа запослености (70,1), Стопа незапослености (4,3)

⁵ <https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2018-snapshots.htm>

Област прекограничне сарадње у Бугарској (2019): Стопа запослености (63,4), Стопа незапослености (8,9)

Србија: (2019): Стопа запослености (49,0), Стопа незапослености (10,4)

Област прекограничне сарадње у Србији (2019): Стопа запослености (46,9), Стопа незапослености (13,2)

Што се тиче запослености, на бугарској страни, једино област Софије има резултате изнад националног просека, док је у српском делу пограничног региона само стопа запослености Топличког региона једнака националном стандарду.

Постоји мали јаз од око 4% у просечној *стопа незапослености* у две земље, али се ситуација са обе стране границе погоршава због оштрих диспаритета унутар региона. Док региони еквивалентни „NUTS” III нивоу у Србији показују стопу незапослености изнад или близу националног просека, бројке у бугарским областима су прилично различите – на пример, стопа у области Видина је скоро 4 пута изнад националног просека, док је за Софију скоро 5 пута испод просека. Упркос високој стопи незапослености у Србији, она наставља да се смањује од 2014. године, док је стопа запослености у истом временском периоду имала релативно стабилну вредност.

Још један изазов у вези са запошљавањем за обе земље је потреба да се смањи висока стопа младих који нити су запослени, нити похађају неки облик образовања или обуке. Подаци у наставку су за 2019.

ЕУ28 (2013–2020): 13,6%;

Бугарска: 17,5%

Србија: 19,9%

Недостатак једнаких могућности запошљавања за младе у области где се одвија програм прекограничне сарадње изазива забринутост да би регионални економски диспаритети могли да се и надаље продубљују тако што ће читаву генерацију младих људи искључити са тржишта рада у области прекограничне сарадње у годинама које долазе. Стога су крајње нужне институционалне и привредне активности да се развију атрактивни радни аранжмани за младе, посебно у фази преласка из школских клупа на тржиште рада.

1.4 Неједнакости у приступу здравственој заштити

Изазови на пољу здравствене заштите у области прекограничне сарадње се углавном односе на: (1) неједнакост у пружању здравствених услуга у урбаним и руралним подручјима; (2) квалитет здравствених услуга, (3) недостатак здравствених радника, (4) висок релативни удео индивидуалних здравствених трошкова. Удаљеност неких малих општина од урбаних агломерација са становишта пружања медицинске помоћи (примарне, специјалистичке, болничке, хитне и ургентне) остаје и даље озбиљан изазов прекограничне сарадње у здравству.

Ослањање на решења које нуди систем е-здравства има значајан потенцијал за повећање ефикасности, али обе земље заостају за ЕУ у погледу услуга е-здравства⁶.

1.5 Диспаритети у области конкурентности и пословног окружења

У издању Индекса глобалне конкурентности (GCI) за 2018–2019. Бугарска заузима 49. место од 141 анализиране земље, напредујући са 51. места из претходног издања, док је Србија на 72. месту у свету, са падом од 7 места у односу на претходно издање. Бројке из издања за 2019. показују да Бугарска има боље резултате у погледу макроекономске стабилности, услова на тржишту рада, финансијског система и индикатора из области иновација. Истовремено, бројке у вези са следећим областима показују потребу за побољшањем и то у областима: инфраструктура, здравље, тржиште производа и пословна динамика. Учинак Србије је разнолик, са значајним напретком у неким деловима, док је у неким забележен пад. Међу областима где је постигнут највећи напредак у Србији су здравство, макроекономска стабилност и инфраструктура, док је потребно више труда да се побољша област иновација, величине тржишта, као и код институција и информационах технологија. Један од најчешће артикулисаних проблема у обављању пословне делатности у Србији је недостатак доступних и разноврсних извора финансирања. Слаб приступ финансијама погађа већину МСП, како оних која послују на домаћем тржишту, тако и извозника.

Клима за развој предузетништва у обе земље указује на јасну подељену структуру. У једном случају постоји неколико великих модерних капитално интензивних, ресурсно заснованих предузећа, зависних од увоза и активности монтаже елемената, док у другом екстрему постоје мала и микро предузећа која користе веома једноставне и традиционалне технологије и служе ограниченом локалном тржишту. Будући правац активности који захтева велику пажњу прекограничне сарадње јесте потреба да локални економски чиниоци покрену технолошку трансформацију која треба да подстакне постепени прелазак од производа ниске технологије на производе средње и високе технологије, што захтева обимно коришћење нових технологија и решења.

Број предузећа и укупан промет сваког прекограничног округа расте сваке године, осим у случају Видина, где привредна активност последњих година опада. На подручју прекограничне сарадње преовлађују активна предузећа из сектору услуга, а затим и одређени број предузећа у области индустрије и грађевинарства. Ситуација у којој се регион специјализовао у пружању услуга али и у области индустрије пружа значајне могућности за интеграцију домаћих предузећа у регионалне и међународне ланце вредности и показује висок потенцијал за развој прекограничних регионалних ланаца вредности, али у исто време продубљује регионални јаз у приходима – неједнакости у приходима јављају се између северног и јужног дела целокупног подручја прекограничне сарадње.

1.6 Диспаритети у дигиталним и иновативним достигнућима

Од када је дат „DESI”⁷ индекс за 2020. годину, Бугарска је била на последњем месту у сваком издању индекса по свим показатељима – повезаност, дигиталне вештине, коришћење интернет услуга, интеграција дигиталних технологија, дигиталне јавне услуге. Иако је укупан резултат

⁶ https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/Final%20report.%202019%2003%2025_final%20version_0.pdf

⁷ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-economy-and-society-index-desi>

порастао на 36,4, Бугарска је сада рангирана ниже него раније на основу података пре пандемије. То је зато што земља није имала нарочито добар учинак на неким „DESI” индикаторима, док су други из ЕУ побољшали свој учинак по одређеним индикаторима. Србија такође има ниске оцене (3 од 5) у публикацији „Конкурентност Југоисточне Европе” (2021) у погледу дигиталног друштва шест економија Западног Балкана које је сачинио ОЕЦД.

„Европска лествица успеха у иновацијама 2021.” оцењује Бугарску и Србију као иноваторе који обећавају. На регионалном нивоу, југозападни регион Бугарске (укључујући Софијску, Перничку и Ћустендилску област) се оцењује као умерени иноватор. Ипак, у обе земље постоји недостатак атрактивног истраживачког система, сарадње и координације између академске заједнице, приватног сектора и владе, због чега су могућности за значајно напредовање и даље недовољно развијене.

У погледу предузетништва, нема репрезентативних података за Србију. Што се тиче Бугарске, ова земља је далеко испод просека ЕУ што се предузетништва тиче, са најнижим резултатом од свих држава чланица.

Информације „SBA” за 2019. годину за Бугарску и Србију⁸ пружају занимљиве упоредне приказе учинка сектора малих и средњих предузећа у обе земље. Што се тиче дела који се односи на вештине и иновације, примећени су следећи диспаритети: Србија је у складу са просеком ЕУ по 4 индикатора иновација од 7 и чак је надмашује по два индикатора: „процент МСП који продају онлајн” и „процент запослених који имају вештине које се тичу информационих технологија”. Бугарска је испод просека ЕУ по 6 индикатора и надмашује га само у „процент запослених особа које имају знања и вештине које се тичу информационих технологија”. Чини се да обе земље имају добро припремљену радну снагу (знања и вештине запослених које се тичу информационих технологија) да крену у развој који се више ослања на дигитализацију, али је Србија напреднија на том пољу.

Међу најважнијим предусловима за спровођење политика и пракси у вези са дигиталном трансформацијом је интернет веза и коришћење интернет саобраћаја. Обе земље имају подједнаке резултате у коришћењу интернета и уделу домаћинстава која имају приступ интернету. Продор мобилног широкопојасног приступа се такође шири у Бугарској и Србији. У публикацији коју издаје „GSMA” о стању мобилног интернета за 2019. обе земље су сврстане у групу напредних земаља.

1.7 Неразвијена туристичка инфраструктура

Разноликост природних и културних добара на подручју прекограничне сарадње је кључни предуслов за дефинисање циљано оријентисане туристичке понуде. Међутим, налази указују на недостатак конкурентних туристичких производа доступних током целе године.

Бугарска је концептуално подељена на девет туристичких региона што олакшава осмишљавање регионалних туристичких производа и подржава имплементацију регионалног маркетинга и промоције. Територија програма прекограничне сарадње на бугарској страни спада у 5 туристичких региона: Дунав (крстарење, екотуризам), Стара планина (планински туризам, рекреација), Ружина долина (здравствени, бањски и културни туризам), Софија

⁸ https://ec.europa.eu/growth/smes/sme-strategy/performance-review_en; SBA – Small business act, Акт о малим предузећима (малом бизнису), прим. прев.

(пословни и културни туризам) и Рила – Пирин (планински, скијашки, пешачки, верски туризам, бањски и велнес). Српски део области прекограничне сарадње нуди и велики избор туристичких услуга: културни туризам (Гамзиград, Ниш, Неготин, Пирот), балнео туризам (Звоначка бања, Врањска бања, Нишка бања), као и сви различити облици планинског туризма (Стара, Сува, Озрен, и Ртањ). Туризам је, међутим, један од неразвијених економских потенцијала како за јужну и источну Србију тако и за целу земљу.

Са обе стране границе се од 2016. године примећују супротни трендови у промени броја смештајних објеката. Број смештајних објеката у свих шест области бугарске прекограничне регије је смањен током 2016. и 2018. са изузетком Ћустендилске области где је у 2018. години регистрован пораст од 7,35% у односу на претходне године. У српском делу прекограничне области, број смештајних објеката је остао прилично стабилан у истом временском периоду са два изузетка: Ниш бележи благи раст, док се смештајни капацитети Зајечара смањују. У мање развијеним окрузима са опадајућим бројем смештајних објеката (Видин, Монтана, Зајечар) примећује се повећање броја лежајева, што подразумева да су предузете мере за подизање ефикасности. Постоји позитиван тренд повећања броја лежајева (смањење броја туриста) у српском делу програмског подручја, али и супротан тренд смањења броја лежајева (повећан број туриста) на бугарској страни границе. Ови супротстављени трендови доказују да постојање већих смештајних капацитета не значи аутоматски већу туристичку атрактивност – не постоји директна корелација између броја лежајева (три пута већи у српском делу) и броја туриста (три пута већи у бугарском делу). Треба, међутим, напоменути да је разлог за највећи број туриста на бугарској страни границе близина главног града Софије, што је свакако важан фактор.

Број туриста је далеко најважнији индикатор који показује степен туристичке атрактивности. Софија и Ћустендил (Бугарска) су на врху најпосећенијих области региона прекограничне сарадње, а следе Зајечар и Ниш (Србија) који кумулативно чине 60% укупног броја туриста у српском делу програмске области. Најмање атрактивни окрузи су Пиротски, Пчињски, Топлички, Јабланички (Србија) и Перник (индустријски центар са недостатком туристичких атракција) и Видин (удаљеност од туристичких центара упркос својој локацији на Дунаву, са неразвијеном саобраћајном мрежом и лошим квалитетом путне инфраструктуре). Туристичка атрактивност подручја прекограничне сарадње је углавном обликована богатом разноврсношћу историјских и културних добара, националних паркова и знаменитости, као и балнео ресурса. У програмском подручју се налазе два културна или природна локалитета Светске баштине Унеска – Гамзиград-Ромулијана, Галеријева палата у Србији и Рилски манастир у Бугарској. Прелиминарна УНЕСКО листа светске културне баштине обухвата 16 локалитета у Бугарској и 12 у Србији, међу којима се једно културно-историјско обележје налази у области прекограничне сарадње – Границе Римског царства – Дунавски лимес у Бугарској и Границе Римског царства (Србију). Све ово представља кључни предуслов за развој интегрисаних туристичких производа, али упркос досадашњој великој подршци Интеррег-а појединачним туристичким пројектима, није остварен одрживи интегрисани и прекогранични туристички ефекат (нпр. посете местима / локацијама у оквиру области прекограничне сарадње током целе године). Дакле, и поред фактора и предуслова, туризам у региону се бори против непремостивих слабости: неразвијеност туристичких производа у целини, неразвијена мрежу туристичких предузећа, недовољно квалификован кадар у области

туристичких услуга, лоше стање и ограничен приступ локалитетима природног и културно-историјског наслеђа.

1.8 Недостатак пракси и услуга заснованих на екосистемима да би се управљало природним катастрофама и проблемима у вези са смањењем биодиверзитета

Још увек није успостављена веза између биодиверзитета и пружања услуга базираних на екосистемима на подручју прекограничне сарадње, упркос великом броју природних подручја која уживају различите националне и међународне статусе заштите. Разноврсност терена, климатских, еколошких, хидролошких и педолошких (тла у њиховом природном окружењу) карактеристика подручја где се спроводе програми прекограничне сарадње показују значајне геолошке разлике као и биодиверзитет. Као резултат климатске и рељефне разноврсности и разноврсности типова земљишта, погранично подручје карактерише веома разнолика флора и фауна. Међутим, због екстензивне рударске и друге индустријске производње са негативним утицајем на животну средину, као и узимајући у обзир све негативне импликације климатских промена, подручје прекограничне сарадње је изложено високом ризику од природних катастрофа.

Највећи загађивачи животне средине на подручју прекограничне сарадње су: Рударско-топионичарски басен Бор, индустријски комплекси у Кладову и Неготину, рудници угља и тешка индустрија у Пернику. Други главни загађивач ваздуха у овој области је коришћење чврстих горива за грејање домаћинстава у зимској сезони. Поред тога, већина отпадних вода у региону отиче директно у реке узрокујући штету и значајне еколошке проблеме. Ерозија земљишта је такође препозната као један од главних процеса деградације земљишта на територији прекограничне области.

Већи део пограничног региона карактерише планински и алпски терен, осим мање области валовитог и брдовитог терена у северном делу и појаса у области где пролази пут од Софије до Београда. Јужни део подручја прекограничне сарадње се суочава са већим ризицима од суша, пожара и клизишта, док је северни део подручја суочен са већим ризицима од поплава у равницама. Последњих година, природне катастрофе као што су суше, поплаве, шумски пожари и клизишта су постале све учесталије у подручју где се реализује програм због сплета фактора као што су климатске промене и индустријализација што ће имати негативан утицај на све секторе привреде, здравље људи, екосистеме и биодиверзитет.

Пошто се еколошка инфраструктура у подручју прекограничне сарадње генерално оцењује као неразвијена, одсуство пракси и услуга заснованих на екосистемима а у смислу суочавања са различитим еколошким изазовима негативно утиче на напоре за решавање проблема климатских промена. Различите анализе, процене и сценарији домаћих и међународних институција и стручњака сврставају Бугарску и Србију међу земље са већим ризиком од климатских промена.

Тренутно је угрожен интегритет скоро свих природних екосистема на подручју прекограничне сарадње, делимично због климатских промена, али и због антропогених притисака, што доводи до деградације станишта и све веће опасности од шумских пожара. Губитак биодиверзитета се наставља, а бројно стање популација неколико ретких врста наставља да опада. Приступ и стратегије управљања који се тренутно примењују не омогућавају ефикасно очување биодиверзитета. Постојећа национална мрежа заштићених подручја која покрива

подручје прекограничне сарадње не обезбеђује еколошки континуитет и повезаност, јер још увек недостају еколошки коридори који би их повезивали. Интеграција пракси и услуга заснованих на екосистемима у смислу управљања природним опасностима укључује све органе власти на локалном, регионалном и националном нивоу, приватни сектор, организације цивилног друштва и грађане да би се колективно бавили природним опасностима и то: (1) развојем институционалних капацитета кроз подизање стручности, креирање база знања, праћење и извештавање, (2) подизање свести: унапређење образовања, учешће заједнице у хуманитарним акцијама и акцијама прилагођавања клими, и 3) дпостизање одрживости јачањем инфраструктуре, заштитом природног и људског капитала.

1.9 Ограничена спремност за зелену транзицију

Привреде Бугарске и Србије су високо зависне од енергената. У обе земље главни извор енергије је угаљ. У Србији угаљ представља око 50% свих извора енергије, док у Бугарској његово учешће износи 25%.

Енергетски сектор у Србији је и даље у великој мери неефикасан и велики је загађивач⁹. Србија је преузела обавезе да повећа удео обновљиве енергије у складу са Уговором о енергетској заједници на 27% у 2020. години. У 2017. је удео обновљиве енергије био 24,5% – углавном дрво које се користи за грејање стамбеног простора. Неколико ветроелектрана је пуштено у рад у 2019., а очекује се да ће се тренд наставити и у 2020. години, но то неће бити довољно да се испуни циљ¹⁰. Што се тиче смањења емисија од 80–95% до 2050. године у складу са политиком ЕУ, Влада Србије и Електропривреда Србије планирају да остану везани за енергетски систем који се заснива на високој емисији угљен диоксида, пре свега кроз изградњу електране на лигнит Костолац Б3 снаге 350 МВ и оживљавање неактивног пројекта Колубара Б. Са својим традиционалним облицима производње енергије који нису у складу са борбом против климатских промена, Србија треба да учини више на диверзификацији свог енергетског система и побољшању енергетске ефикасности. У јануару 2020. Србија је усвојила национални план смањења емисија. Један позитиван исход у овом правцу је већ постигнут: енергетски интензитет привреде (кг нафте по 1.000 евра БДП-а по ценама из 2010.) смањен је са 543,2 у 2007. на 424,3 у 2018. Даље, бруто енергетска потрошња је такође забележила благи пад за 6% у периоду од 2007. до 2018. године¹¹.

Србија има најнижу стопу рециклаже комуналног отпада у Европи – 0,3% у 2018. Држава треба да удвостручи напоре да затвори депоније које нису усаглашене са стандардима и инвестира у смањење отпада, одвајање и рециклажу.

Бугарска је и даље привреда са далеко најизраженијим ефектом стаклене баште у ЕУ. Бугарској је 2017. било потребно 3,8 пута више енергије и произвела је 4,4 пута више емисије угљеника по јединици БДП-а од просека у ЕУ. Међутим, земља је и даље на путу да постигне своје циљеве у погледу смањења емисија гасова стаклене баште и обновљиве енергије. Ипак, нема напретка ка индикативним циљевима енергетске ефикасности, а јаз између тренутног и циљног нивоа потрошње енергије се повећава.

⁹ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/serbia_report_2020.pdf

¹⁰ https://www.energy-community.org/dam/jcr:a915b89b-bf31-4d8b-9e63-4c47dfcd1479/EnC_IR2019.pdf

¹¹ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/serbia_report_2020.pdf

Иако су у Бугарској предузете радње на доношењу политика које промовишу зелену транзицију, земља и даље заостаје за ЕУ у свим компонентама циркуларне економије¹². Скала продуктивности ресурса Србије је такође далеко испод просека ЕУ28. Ни једна од земаља нема стратегију циркуларне економије. Потребно је да се обе земље неодложно суоче са изазовом промовисања и активније подршке принципима циркуларне економије и пратећих производних пракси.

1.10 Недовољно искоришћење потенцијала за регионално повезивање

Упркос својој стратешкој локацији, с обзиром на тренутне и будуће токове међународног транспортног саобраћаја, подручје прекограничне сарадње тренутно није у позицији да у потпуности искористи ове потенцијале. Кроз територију овог подручја пролазе два коридора основне „TEN-T” мреже¹³ са проширењима на треће земље: коридор Рајна-Дунав и коридор Оријент-Источни Медитеран.

Још један важан паневропски коридор (Лондон-Будимпешта-Београд-Софија-Пловдив-Истанбул-Калкута), који је најкраћи пут који повезује западну Европу, Блиски исток и Средњи исток, такође прелази кроз подручје прекограничне сарадње. У току је реконструкција 48 километара пута овог европског аутопута који повезује гранични прелаз Калотина и престоницу Бугарске Софију. Србија је већ изградила своју деоницу до бугарске границе – продужетак аутопута Београд-Ниш. Реализацијом целог пројекта прекограничног аутопута, предвиђено је да време путовања између Софије и Београда буде смањено на три сата.

Осим тог заједничког пројекта аутопута, нису спроведена никаква друга значајна побољшања саобраћајне инфраструктуре. Све у свему, повезаност путевима између обе земље је ограничена због чињенице да се највећи део граничне линије поклапа са гребеном планина Западног Балкана и то негативно утиче на рурални транспорт дуж границе. Дужина путне мреже у бугарском делу прекограничне зоне је 4.599 км, док подаци за Србију показују бољу покривеност путевима – 10.852 км.

Железничка мрежа овог региона је у великој мери идентична путној по свом општем распореду – скоро свака главна путна веза има паралелну железничку пругу. Једина железничка веза између две земље (Софија-Ниш-Београд) је једноколосечна и има неколико црних тачака на којима се мора значајно успорити брзина. Већина железничких пруга унутар пограничног подручја је прилично стара и потребан им је потпуни ремонт.

Инфраструктура је ставка где бугарски део прекограничне области показује најниже резултате у Европском индексу регионалне конкурентности за 2019. Потреба за изградњом поуздане, одрживе и отпорне инфраструктуре, укључујући регионалну и прекограничну инфраструктуру у Бугарској, препозната је у Извештају Европске комисије о Бугарској за 2020. годину. Штавише, Бугарска је међу државама чланицама са најнижим перципираним квалитетом транспортне инфраструктуре. Било да се ради о друмском или железничком саобраћају, Бугарска и даље заостаје у том погледу.

¹² <https://ec.europa.eu/eurostat/web/circular-economy/indicators/main-tables>

¹³ „Trans-European Transport Network”, Транс-европска транспортна мрежа, прим. прев.

Резиме постојећих заједничких изазова

- Друштвени и економски јаз између становништва које је у повољнијем социо-економском положају и угроженог дела становништва (укључујући расподелу прихода), уз одсуство подстицаја за сузбијање неповољних импликација негативних демографских промена, и даље кочи економски развој подручја прекограничне сарадње. У Србији је побољшана ситуација у смислу изједначавања услова за остваривање прихода, док је у Републици Бугарској примећен супротан тренд.
- Демографски трендови и растући недостатак знања и вештина указују да обе земље морају више и боље да улажу у вештине своје садашње и будуће радне снаге, као и да остваре бољу везу између образовања и обуке и потреба тржишта рада;
- Тржиште рада карактеришу јаки прекогранични и диспаритети унутар региона. Нужни су јачи економски подстицаји за борбу против незапослености, посебно код младих;
- Уочени су диспаритети између понуде и потражње за здравственим услугама у урбаним и руралним срединама, као и између становништва које припада различитим групама по оствареном приходу;
- Угрожене групе људи и даље имају ограничен приступ услугама од општег интереса, те стога треба приоритетно одредити интегрисане мере за унапређење квалитета услуга и активну економску инклузију угрожених лица које пружају више дигиталних решења;
- Усвајање информационих технологија остаје једна од ставки где обе земље имају релативно добре резултате, али се то дешава у окружењу које још увек није довољно дигитализовано – што отвара простор за развој додатних дигитализованих решења у различитим доменама.
- Системи који се баве истраживањима и иновацијама су недовољно развијени у обе земље и суочавају се са бројним структуралним недостацима;
- Слаба интеграција домаћих компанија у међународне ланце вредности;
- Недовољно развијен туристички маркетинг и промоција, уз недостатак конкурентних прекограничних туристичких производа и услуга који су доступни током целе године, омета развој туристичке привреде;
- Недостатак пракси и услуга заснованих на екосистемима у смислу борбе против смањења биодиверзитета и појаве природних катастрофа;
- Висока потрошња енергије, доминација угља у укупном снабдевању енергијом, недовољно изграђени капацитети обновљивих извора енергије и неразвијени модели циркуларне економије успоравају темпо прекограничне сарадње који би допринели подизању конкурентности привреде која води рачуна о климатским променама и води ка трансформацији, тј. елиминацији угљеничног отиска;

2. ПОКРЕТАЧКЕ СНАГЕ ЗА ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ У ПРОГРАМСКОЈ ОБЛАСТИ

2.1 Повољна макроекономска клима и учинак МСП

Конкурентна позиција Бугарске (раст БДП-а од 3,7% у 2019. години) је приказана кроз укупну факторску продуктивност, растући удео на извозном тржишту, повећање цене рада по производној јединици и континуирану интеграцију у глобалне ланце вредности. Подстакнут снажним извозом и повећаном домаћом потражњом, БДП Србије је у 2019. порастао за 4,4

одсто. Структура привреде се додатно побољшала, а економска интеграција са ЕУ је остала висока. Међутим, предвиђа се да ће пандемија коронавируса у многоме умањити економске изгледе обе земље у 2020. години, посебно у погледу раста БДП-а, јавних финансија и запошљавања.

На нивоу прекограничне сарадње, појављују се неке разлике у регионалном БДП-у. Највећа привредна производња за 2018. је остварена у Софијској области (1.844,15 милиона евра), а затим у Нишавском округу (1.637,86 милиона евра). Најмању привредну производњу остварио је Топлички округ – 303,51 мил. евра, незнатно лошије од Видинске области која има БДП од 348,24 милиона евра.

У целини, економска структура (у смислу БДВ) региона прекограничне сарадње са обе стране границе прати националне трендове, који показује континуирани раст услужног сектора на рачун смањења активности индустрије и пољопривреде.

Последњих година, мала и средња предузећа у српској „нефинансијској пословној економији” су стално генерисала раст додате вредности од око 31,5%. Међутим, продуктивност српских МСП, израчуната као додата вредност по запосленом, скоро је четири пута нижа од просека ЕУ. По секторима предњаче сектор трговине на велико, мало и производња.

Мала и средња предузећа у Бугарској генеришу две трећине укупне додате вредности и три четвртине укупне запослености у земљи, што је далеко изнад просека ЕУ од 56,4% и 66,6%. У периоду 2014–2018, мала и средња предузећа у „нефинансијској пословној економији” су остварила значајно повећање додане вредности од 50,7%. Као и у Србији, годишња продуктивност МСП, израчуната као додата вредност по запосленом, је далеко испод просека ЕУ. Иако је бугарска економија веома оријентисана на услуге, производња надмашује сектор трговине на велико и мало, а додана вредност коју генеришу МСП је формално порасла за 41,1%.

За разлику од Бугарске која је у складу са просеком ЕУ, Србија има веома ниске оцене у области интернализације¹⁴. То је само показатељ „онлине извозника изван ЕУ” где Србија има резултате изнад просека ЕУ. Неуспех Србије у области интернализације може се посматрати као директан ефекат тога што није држава чланица ЕУ.

2.2 Богат биодиверзитет са јаким утицајем на економски раст

Програмско подручје има веома богато и разнолико природно наслеђе. Бугарска је трећа земља ЕУ у Националној еколошкој мрежи која покрива 34,4% своје националне територије под Натура 2000 мрежом. Број заштићених подручја прекограничне сарадње укључених у НАТУРА 2000 је веома висок. Погранично подручје карактерише разноврсност флоре, фауне и природних станишта. Бројне равнице и котлине чине снажан природни потенцијал за развој пољопривреде, шумарства и туризма. Регион је богат природним парковима, заштићеним подручјима и природним резерватима због свог положаја у центру Балканског полуострва. Бројни геоморфолошки феномени (пећине, природни мостови, клисуре и кањони), хидролошки (извори), дендролошки споменици и мањи резервати природе су такође заштићени формалним инструментима. Додатну предност природном богатству региона

¹⁴ Подаци „SBA” за Бугарску и Србију, 2019.

доносе и његови здрави термални извори, који чине фактор са значајном додатном вредношћу за потенцијал за развој туризма у региону. Ту су и мочваре од међународног значаја, са одговарајућим условима исхране, микроклимом и режимом ветра. Рута миграције птица – Виа Аристотелис – прелази преко подручја прекограничне сарадње.

2.3 Потенцијал за интеграцију у међународну туристичку мрежу

Једна од европских бициклических рута, Стаза Гвоздене завесе ЕуроВело 13, пролази кроз подручје прекограничне сарадње. Пружа могућност за посету 20 земаља почевши од северне Финске, пролазећи поред Балтичког мора, Немачке, Чешке, Словачке-Братиславе, Румуније и завршавајући у Бугарској у малом црноморском граду Резово. Праћење ове руте у дужини од више од 9.950 км је жива лекција историје, али такође представља добродошао подсетник на мир и помирење који су уследили након пада „Завесе”.

2.4 Добра регионална повезаност и потенцијал за мултимодални транспорт

Постоји 5 граничних прелаза: Брегово – Мокрање, Кула – Вршка Чука, Калотина – Градина, Стрезимировци и Отоманци – Рибарци, али је само један (Калотина – Градина) погодан за међународни саобраћај.

Гранични прелаз Калотина се налази на магистралној путној и железничкој вези између две земље. Овај гранични прелаз је један од најважнијих прелаза за Бугарску због своје близине Софији кроз коју пролази главни саобраћај између Европе и Азије.

На прелазу Брегово – Мокрање је потребно да се изгради нови пункт пошто се постојећи налази у селу, предалеко од стварне границе. Приступ прелазу је релативно добар, а интензитет саобраћаја је низак.

На прелазу Кула – Вршка Чука приступ је такође релативно добар, а саобраћај је слаб.

Стрезимировци представљају потпуно нов гранични прелаз, који одговара свим захтевима и стандардима, али зграда и опрема још нису у потпуности у функцији.

Нови позитиван тренд за побољшање регионалне доступности је договор о отварању три нова гранична прелаза између две земље: Салаш – Ново Корито, Банкја – Петачинци и Трекљано – Босилеград.

Регионална повезаност се не огледа само у 5 копнених прелаза. Унутрашњи пловни путеви пружају могућности за развој еколошки прихватљивих и јефтиних транспортних услуга, што их чини одрживом алтернативом међународном друмском саобраћају. С обзиром на излаз на један од најважнијих европских пловних путева – реку Дунав, то представља значајну предност за регион. Подручје прекограничне сарадње има 6 лука и то: Видин, Лом, Орјахово (Бугарска) и Кладово (нова, још увек није у функцији), Прахово, Међународна путничка лука Доњи Милановац (Србија). Део лучког система ове области је повезан са другим транспортним средствима, али су потребна даља значајна улагања у изградњу модерне, флексибилне и пословно оријентисане мултимодалне инфраструктуре прекограничне сарадње. Главни потенцијал у овом правцу се види кроз следеће сервисне центре за мешовити транспорт:

- Видин: лучко-друмско-железничка веза (обезбедити везе са интермодалним терминалом у Русеу, као и железничке и друмске везе са коридором Оријент-Источни Медитеран као језгро ТЕН-Т мреже);

- Лука Лом и Лука Орјахово су део лучке области Видин на коридору Рајна-Дунав, али су укључене као луке на унутрашњим пловним путевима у свеобухватну ТЕН-Т мрежу. Поред општег и расутог терета, Лука Орјахово опслужује и путнике, а трајектни терминал Орјахово обрађује и ро-ро терет;

- Прахово: лучко-железничка веза (1270 м индустријског колосека је повезано на државну железничку мрежу).

3. ПОТРЕБЕ ЗА ЗАЈЕДНИЧКИМ УЛАГАЊИМА

Идентификоване потребе за заједничким улагањима одражавају значајне територијалне диспаритете, изазове и средства на располагању, као и циљеве Територијалне агенде 2030, која настоји да ојача солидарност у промовисању конвергенције и смањењу неједнакости између места која су у бољем положају од оних са мање просперитетним изгледима или местима која заостају.

- Улагања у мултидимензионалне интегрисане територијалне мере које се баве проблемом разлика у приходима, релативно високог ризика од сиромаштва, социјалне инклузије кроз услуге у заједници и интегрисаног запошљавања, здравствене и социјалне мобилне подршке у кућном окружењу, побољшаног приступа и квалитета општих услуга за људе и предузећа;

- Улагања у развој и имплементацију повољних изгледа за запошљавање и свеобухватне програме дигиталног усавршавања, укључујући мере „сребрне економије”, како би се изградио одржив пут ка циљу запошљавања од 78% до 2030;

- Улагања за унапређење квалитета, релевантности тржишта рада и инклузивности образовања и обуке, укључујући и прилагођавање образовања и обуке потребама тржишта рада;

- Улагања у технолошку модернизацију, диверзификацију извоза, приступ ланцима вредности, успостављање прекограничних пословних кластера;

- Инвестиције за увођење и ширење приступа „технологије са сврхом” који би искористио резултате истраживања и иновација за креирање решења која могу да се носе са хитношћу еколошких и друштвених изазова прекограничне сарадње;

- Улагања у развој приступа који се базирају на екосистемима у смислу решавања питања животне средине, посебно у јачање капацитета цивилне заштите;

- Улагања у развој и примену технолошких решења у циљу смањења емисија гасова који изазивају ефекат стаклене баште и повећање учинка циркуларне економије;

- Улагања у вези са коришћењем потенцијала прекограничне сарадње за интеграцију у међународну туристичку мрежу и за развој туристичких производа и услуга који су доступни током целе године са атрактивном понудом услуга ван сезоне.

4. КОМПЛЕМЕНТАРНОСТ И СИНЕРГИЈА СА ДРУГИМ ПРОГРАМИМА И ИНСТРУМЕНТИМА

Прекогранични ИПА III програм између Бугарске и Србије узима у обзир комплементарност и синергију са следећим програмима и инструментима финансирања, али већина њих је још увек у изради, стога је само могуће позвати се на њихове нацрте (ако их има).

Програм прекограничне сарадње ИНТЕРРЕГ-ИПА Република Бугарска – Република Србија 2021–2027 је у интеракцији са *Програмом развоја људских ресурса Бугарске 2021–2027* у области запошљавања и тржишта рада, што ће имати реалан утицај на реализацију планираних активности под ЦП5: *Европа ближа грађанима* и циљевима за промовисање интегрисаног, друштвеног и економског развоја. Део реформских намера у образовном систему (Програм Образовање 2021–2027 у Бугарској), који се такође односи на мере за побољшање квалитета, инклузивности, ефективности и релевантности образовних система на тржишту рада, са фокусом на вештине везане за дигиталну трансформацију и зелену економију. Програм ће подржати све образовне фазе – предшколско, школско, стручно, и високо образовање.

Интервенције у оквиру ЦП1: *Паметнија Европа за унапређење одрживог раста и конкурентности МСП и отварање радних места у МСП, укључујући продуктивне инвестиције* у оквиру предложеног Програма у великој мери допуњују и следеће националне програме: *Програм регионалног развоја 2021–2027; Програм иновација и конкурентности 2021–2027; Бугарски национални план отпорности и опоравка.*

Главне опције за повећање територијалних инвестиција и њиховог утицаја произилазе из снажне синергије између Програма прекограничне сарадње и *Програма регионалног развоја 2021–2027* у практично свим одабраним областима политике, са изузетком ЦП1 Паметна економија. Области прекограничне сарадње Перник и Ћустендил спадају у групу региона који су највише погођени транзицијом ка климатској неутралности и стога ће релевантна предузећа и њихова решења на бази нулте емисије угљеника бити подржана од стране главног програма у оквиру ПРИОРИТЕТА 3: *Праведна енергетска транзиција.*

Ту је и појачано стратешко усклађивање програма прекограничне сарадње са *Бугарским националним планом отпорности и опоравка*, у смислу повећања способности људи да се благовремено прилагоде технолошкој трансформацији и одговарајућим променама на тржишту рада, повећању нивоа дигитализације и еколошки прихватљивијим малим и средњим предузећима у Бугарској, као и свести о очувању биодиверзитета.

Постоји и комплементарност са *Програмом за иновације и конкурентност 2021–2027*, посебно у области конкурентности, дигитализације, еколошких производних решења и технологија.

Интервенције у оквиру ЦП2: *Зеленија Европа са ниским емисијама угљеника* за промовисање прилагођавања на климатске промене, превенцију ризика и спремност на катастрофе допуњује ПРИОРИТЕТ 4 *Ризик и климатске промене* у оквиру *Програма за очување животне средине 2021–2027*, који ће предузети мере превенције и управљање ризиком од поплава и суша, анализу ризика и спровођења мера превенције и заштите у процесима који се односе на кретање копнених маса, повећања спремности становништва и капацитета снага за реаговање у случају поплава, пожара и земљотреса, подизање свести јавности, као и обуке, мере

информисања и едукације за формирање и спровођење циљева политике у вези са климатским променама и заштитом од катастрофа, оптимизацијом и проширењем постојећих система упозоравања, праћења, извештавања, прогнозе и сигнализације.

Најзначајнија синергија са **ИНТЕРРЕГ-ИПА Програмом прекограничне сарадње Румунија – Србија 2021–2027** биће у оквиру ЦП2: *Зеленија Европа са ниским емисијама угљеника, Посебни циљ: Промовисање прилагођавања климатским променама, превенција ризика и приправности за катастрофе* тренутног Програма. **ИНТЕРРЕГ-ИПА Програм прекограничне сарадње Румунија–Србија 2021–2027** предлаже мере попут улагања у обнову природних подручја (нпр. шуме, обале река) за спречавање појава поплава и клизишта, шумљивање и ре-шумљивање подручја осетљивих на поплаве и клизишта, превенцију и управљање ризицима у вези са климом (пожари, олује, суше), превенцију и управљање природним ризицима који нису повезани са климом и ризицима повезаним са људским активностима, системима и инфраструктурама цивилне заштите и управљања катастрофама, развојем и применом мера подизања свести и производа за обуку у области заштите животне средине и приправности за ванредне ситуације, спровођење заједничких радова на превенцији од поплава на реци Дунав, заједничке стратегије и акциони планови за спречавање природних ризика, развој и спровођење мера подизања свести у области климатских промена.

Оба програма ће пружити велики допринос имплементацији интервенција предложених у оквиру *Посебног циља: Подстицање интегрисаног друштвеног, економског и еколошког развоја, културног наслеђа и безбедности у урбаним срединама и изван урбаних средина*. Неколико њих се тичу развоја и спровођења мера за развој и промоцију туристичких добара и услуга, природног наслеђа и еко-туризма, културног наслеђа и културних услуга.

5. НАУЧЕНЕ ЛЕКЦИЈЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ИПА програм прекограничне сарадње Бугарска-Србија 2007–2013 је функционисао у широком спектру приоритетних области и покривао је низ сектора, без јасног одређивања приоритета. Упркос тематској концентрацији која је била наметнута прописима ЕУ у периоду 2014–2020, области интервенције дефинисане ИНТЕРРЕГ-ИПА Програмом прекограничне сарадње 2014–2020 су и даље остале прилично разноврсне и без икакве међусобне зависности.

Насупрот ограниченим финансијским средствима (чак и смањеним у периоду 2014–2020), интересовање за програм је остало велико током оба програмска периода. У периоду 2007–2013 је пријављено 367 пројеката и потписано 156 уговора, док је у периоду 2014–2020 пријављено 559 пројеката током 2 отворена позива и потписан 101 уговор. Бројке показују да више од 70% предлога пројеката није финансирано. Разлози за то варирају од високих очекивања потенцијалних корисника преко ниског квалитета предлога пројеката до недостатка јасног тематског фокуса позива. Евидентна несразмера између броја пријављених и уговорених пројеката резултирала је раштрканим секторским инвестицијама, као и фрагментираним и тачкастим интервенцијама које генерално нису у стању да се свеобухватно позабаве стварним потребама и потенцијалима прекограничне сарадње, те стога не могу утицати на инклузиван и одржив раст у значајној мери.

Упркос великом исказаном интересовању, ниска компетентност појединих корисника у погледу реализације појединих мера пројекта и низак ниво партнерства јавног и невладиног сектора су допринели недостатку капитализације резултата пројекта. Поред тога, примећено

је да је дошло до исцрпљености у генерисању пројектних идеја – нпр. понављају се рутинске пројектне активности, као и повећан број пројеката са сличним идејама / циљевима које су већ финансиране. Штавише, у свим позивима већина кандидата су биле једне те исте организације / институције.

Исходи средњорочних и накнадних евалуација

Евалуација исхода Програма 2007–2013, као и Средњорочна евалуација Програма 2014–2020, су показале да је, у складу са разноврсношћу сфера интервенције, остварен велики број и широк опсег исхода. Из финансијске перспективе, уочен је драстичан несклад између расположивих, тражених и уговорених средстава – у просеку, укупан буџет свих пријава за 498 одсто премашује расположиви, док је уговорима одобрено свега 16 одсто од укупно тражених средстава. Често је таква финансијска диспропорција предуслов за слабе ефекте програма у смислу ефикасности и одрживости. Због тога је тешко да програм буде од користи за локалне заједнице, те да интензивира своје ефекте за регион, а посебно новостворене вредности остварене кроз сарадњу. У том смислу, да би се постигао видљив утицај, препоручује се нови приступ који је више оријентисан на резултате имплементације будућих програма. Очекује се да би боље фокусирање програма ојачало везе између потреба и ресурса (кроз концентрацију више средстава на области где је највећа потражња за интервенцијама) чиме би се генерисали пропорционални и одрживи ефекти на датој територији.

6. МАКРО-РЕГИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ И СТРАТЕГИЈЕ МОРСКИХ СЛИВОВА

ИНТЕРРЕГ-ИПА Програм прекограничне сарадње Бугарска – Србија доприноси макро-регионалној стратегији коју је ЕУ осмислила за земље и регионе који деле заједничке потребе и циљеве у Дунавском региону. Кроз свој интегрисани приступ, макрорегионалне стратегије ЕУ, као што је ЕУСДР (Стратегија ЕУ за дунавски регион), подстичу се циљана решења за изазове унутар функционалних области које не може решити једна само једна држава, регион или општина. ЕУСДР је важан инструмент са стратешке стране за идентификацију главних циљева ИНЕРРЕГ-ИПА Програма прекограничне сарадње Бугарска – Србија 2021–2027.

1.3. Образложење за избор циљева политике и посебних циљева Интеррег-а, одговарајућих приоритета, посебних циљева и облика подршке, бавећи се, по потреби, карикама које недостају у прекограничној инфраструктури

Референца: тачка (ц) члана 17(3)

Табела 1

Изабрани циљ политике или специфичан изабрани Интеррег циљ	Изабрани специфичан циљ	Приоритет	Образложење избора
<p>Циљ политике 1 „Конкурентнија и паметнија Европа промовисањем иновативне и паметне економске трансформације и регионална ИКТ повезаност”</p>	<p><i>Унапређење одрживог раста и конкурентности МСП и отварање нових радних места у МСП, укључујући продуктивне инвестиције</i></p>	<p>Конкурентан погранични регион</p>	<p>Брзи раст продуктивности је од суштинског значаја за постизање циљева конкурентности и нових кохезионих циљева ЕУ. Бугарска има најнижи проценат продуктивности рада у ЕУ27 по запосленој особи и сату рада у 2019. години – 48,7%. Недостају одговарајући подаци за Србију, али експертске процене показују нешто бољи учинак по овом показатељу. Стога је приоритет подршка предузетничком сектору у повећању продуктивности кроз директне продуктивне инвестиције са циљем да се помогне малим и средњим предузећима у двострукој транзицији и да им се обезбеди повољан амбијент за интернализацију и учешће у регионалним и међународним ланцима вредности. Очекивани ефекти интервенција предвиђају повећање продуктивности подржаних предузећа, што ће се огледати у вишој стопи привредног раста, већој запослености и приходима од рада. Узимајући у обзир значајан неповољан ефекат кризе изазване пандемијом коронавируса, програм се сматра погодним за подршку подизању конкурентности МСП. Штавише, очекује се да ће се привредна активност додатно смањити 2021. године, јер пандемија ограничава како личну потрошњу тако и инвестиције. Негативан утицај пандемије на економску активност се може додатно продубити уколико се не спроведу фокусиране и циљане мере за борбу против ње. Поред тога, прекограничне пословне активности се одвијају углавном на локалном нивоу и стога остају неискоришћене значајне развојне могућности због лимитиране величине тржишта и географског обима економских активности, те се очекује да ће економски диспаритети у пограничном региону наставити да расту. Бугарским и српским фирмама је тешко да у потпуности</p>

			искористе могућности које нуде нове дигиталне технологије – само 6% промета бугарских МСП и 5,39% промета српских МСП (просек у ЕУ је 10,13%) потиче од е-трговине. Решење проблема продуктивности и дигитализације ће имати драгоцену подршку у програмском приступу према МСП.
Циљ политике 5 „Европа ближа грађанима уз неговање одрживог и интегрисаног развоја свих врста територија и локалне иницијативе”	<i>Подстицање интегрисаног и инклузивног друштвеног, економског и еколошког развоја, културе, природног наслеђа, одрживог туризма и безбедности у подручјима која нису урбана</i>	Интегрисани развој пограничног региона	Разлике у приступу услугама од општег интереса доводе до ризика да се пружаоци услуга, предузећа и друштвене активности преселе у области са бољим приступом. Ово се посебно односи на удаљена подручја која немају приступ јавним услугама и могућностима економског и друштвеног развоја. Карике које недостају у пружању прекограничних пословних и туристичких услуга су главни фактор који стоји иза негативне демографске динамике и инертне економије коју ово подручје показује. Шансе за трансформацију економски неразвијених планинских насеља у локације са развијеним еколошким туризмом још увек нису претворене у конкретне пројекте. Дакле, неисцрпни туристички потенцијал подручја на коме се спроводи програм још увек није достигао фазу одрживе економске активности. На пример, постигнуто је мало тога у погледу развоја инфраструктуре за еколошки одговорна путовања и посете нетакнутим пределима природе што би имало директан утицај на животни стандард локалног становништва и очување природног наслеђа. Посебни циљ је одабран са намером да се ухвати у коштац са овим изазовима, узимајући у обзир и усклађеност са кључним приоритетима Територијалне агенде 2030. Дакле, програм ће допринети приоритету „Праведна Европа” Територијалне агенде 2030. применом приступа који се руководи местом, за разлику од тачкастог приступа. Ово подразумева укључивање свих актера који играју активне улоге у пограничној економији и на тај начин омогућавају мултисекторска, одговорна и партнерства у смислу управе на више нивоа која ће бити успостављена како би се поспешило просперитет пограничног региона.
Циљ политике 2:	<i>Промовисање прилагођавања климатским</i>	Отпорнији погранични регион	Природне катастрофе на локалном нивоу могу имати утицај широм земље. Као што се види из Територијалне анализе, десило се низ

<p>„Зеленија и отпорнија Европа и транзиција ка нултим емисијама угљеника промовишући чисту и праведну енергетску транзицију, зелене и плаве инвестиције, циркуларну економију, ублажавање последица и прилагођавање климатским променама, превенција и управљање ризицима и одржива урбана мобилност”</p>	<p>променама и превенција ризика и катастрофа, отпорност, узимајући у обзир приступе базиране на еко-систему</p>		<p>катастрофа од 1990-их година које изазивају озбиљну материјалну штету и жртве у многим регионима у Бугарској и Србији, укључујући и погранични регион. У последњих пет година примећује се све већи удео пожара у региону имплементације Програма прекограничне сарадње. Имајући у виду већ успостављену добру сарадњу надлежних органа у Бугарској и Србији и препознату потребу за интегрисаним и координисаним мерама за смањење ризика од природних катастрофа, неопходан је стратешки приступ превенцији ризика и управљање брзим реаговањем у случају различитих ванредних ситуација – шумских пожара, прородних катастрофа, земљотреса итд. Концепт приправности за катастрофе је саставни део многих међународно прихваћених обавеза, укључујући УН Оквир из Сендаја за смањење ризика од катастрофа 2015–2030, Агенду 2030, Нову урбану агенду и обавезе из „Великог договора”. Акциони план Европске комисије за Сендајски оквир за смањење ризика од катастрофа 2015–2030 предлаже нови приступ ризицима који обухвата целокупно друштво и ризике у свим областима економске, социјалне и еколошке политике. Све горе наведено, као и исходи процеса регионалних консултација о развоју наредног програма прекограничне сарадње отворили су пут ка развоју стратешког прекограничног пројекта у области приправности за катастрофе са циљем да се реагује у ванредним ситуацијама са циљем да реакција буде спроведена на локалом нивоу и уз ослонац на локалне капацитете што је више могуће – поједностављен приступ у Акционом плану ЕК о Сендај оквиру. Очекује се да ће овај пројекат имати већи утицај на област где се спроводи Програм прекограничне сарадње, али и у националном контексту, јер ће укључити кључне органе који играју различите улоге на различитим нивоима у целокупном систему управљања катастрофама – од органа власти преко академске заједнице до невладиних организација. Штавише, пројекат предвиђа побољшање веза између науке и политике како би се изградила јача база знања за доношење одлука.</p>
--	--	--	--

2. Приоритети [300]

Референца: тачке (д) и (е) Члана 17(3)

2.1. Приоритет 1: Конкурентни погранични регион

3. *Референца: тачка (д) Члана 17(3)*

2.1.1. Специфичан циљ (понавља се за сваки одабрани посебни циљ)

1.1 Унапређење одрживог раста и конкурентности МСП и отварање нових радних места у МСП, укључујући продуктивне инвестиције

Референца: тачка (е) члана 17(3)

2.1.2. Повезане врсте активности и њихов очекивани допринос одређеним посебним циљевима и макро-регионалним стратегијама и стратегијама у вези за морским сливовима, где је то применљиво

Референца: тачка (е)(1) члана 17(3), тачка (ц)(2) члана 17(9)

Владе многих земаља траже начине да унапреде раст продуктивности, подстакну отварање квалитетних радних места, ојачају трговину и инвестиције и смање неједнакости. ММСП која расту имају значајан позитиван утицај на отварање радних места, иновације, раст продуктивности и конкурентност. Дигиталне технологије и глобални ланци вредности нуде нове могућности за МСП да учествују у глобалној економији, иновирају и подигну своју продуктивност. Међутим, узимајући у обзир локалну хетерогеност ММСП и њихову ограничену способност да испуне свој потенцијал раста, повећају и искористе предности регионалних и глобалних ланаца вредности због свог ограниченог обима активности, ограничених ресурса (као што су знања, вештине, и финансије) или услова у одређеној привредној грани или на тржишту, ММСП из региона прекограничне сарадње заостају у дигиталној транзицији а поремећаји на тржишту имају несразмерни утицај на њих, као и трговинске баријере, неефикасност политика и ефикасност институција. Нови приступ програмске подршке, као што је **директна подршка** ММСП, може довести до пораста њиховог учинка, као и њиховог доприноса инклузивном расту. Ово укључује вештине управљања као и знања и вештине саме радне снаге, технологију, мреже, интернационализацију, ефикасност ресурса. У светлу негативног утицаја пандемије коронавируса на микро и мала предузећа која обично немају довољно капитала а имају слабе развојне потенцијале, директна подршка ММСП постаје релевантнија него икада, надовезујући се на искуство стечено индиректном подршком бизнису из претходних програмских периода.

Део листе активности које треба подржати укључује:

- Технолошке и / или организационе инвестиције које имају за циљ смањење трошкова производње / испоруке услуга и било које друге инвестиције које доводе до повећања конкурентности предузећа, укључујући, али не ограничавајући се на куповину специјализоване опреме и технологија (укључујући усавршавање сродних знања и вештина), система за мониторинг; набавку ИТ опреме, обуку и трансфер знања, виртуелне пословне центре, решења за е-трговину, могућности електронског плаћања итд; активности које имају за циљ повећање производних капацитета;

- Инвестиције које имају за циљ управљање квалитетом за побољшање квалитета производа / услуге, укључујући, али не ограничавајући се на побољшања у дизајну производа / услуге, побољшања у услугама корисничке подршке након куповине, побољшања у смислу гаранције производа, система управљања укупним квалитетом и било који други аспект који дефинише укупан ниво квалитета производа / услуге;
- Активности које имају за циљ приступ новим тржиштима или тржишним сегментима укључујући, али не ограничавајући се на маркетиншке студије, технологије рада на даљину, организациону сарадњу и заједничке пословне активности са другим предузећима, изложбене просторе за компаније у оснивању, итд.
- Маркетиншке и промотивне активности, учешће на међународним сајмовима, изложбама и другим промотивним догађајима, консултантске и информативне услуге, укључујући е-маркетинг, комуникацију са клијентима итд.

Области интервенција ће бити одабране у координацији са националним стратегијама конкурентности и примењивим анализама. Подршка за ММСП ће бити обезбеђена кроз конкурентни приступ – отворени позиви за достављање предлога.

За *INTERACT* и *ESPON* програме:

Референца: тачка (с)(i) Члана 17(9)

Дефиниција једног корисника или лимитирана листа корисника и процедура доделе бесповратне помоћи

Није примењиво

2.1.3. Индикатори /to be finalized/

Референца: тачка (е)(ii) Члана 17(3), тачка (с)(iii) Члана 17(9)

Табела 2: Излазни показатељи

Приоритет	Специфичан циљ	ИД [5]	Показатељ	Јединица мере [255]	Постигнуће (2024) [200]	Крајњи циљ (2029) [200]
Конкурентан погранични регион	Унапређење одрживог раста и конкурентности МСП и отварање нових радних места у МСП, укључујући продуктивне инвестиције	RCO 116	Заједнички развијена решења	Решења	6	15

Табела 3: Показатељи резултата

Приоритет	Специфичан циљ	ИД	Показатељ	Јединица мере	Почетно стање	Референтна година	Крајњи циљ (2029)	Извор података	Коментар
-----------	----------------	----	-----------	---------------	---------------	-------------------	-------------------	----------------	----------

Конкурентан погранични регион	Унапређење одрживог раста и конкурентности МСП и отварање нових радних места у МСП, укључујући продуктивне инвестиције	РЦР 104	Решења која су преузеле или унапредиле организације	Решења	0		11	УТ мониторинг систем / Истраживање	
--------------------------------------	--	----------------	--	---------------	---	--	----	---	--

2.1.4. Главне циљне групе

Референца: тачка (е)(iii) Члана 17(3), тачка (с)(iv) Члана 17(9)

Главне **циљне групе** за СЦ 1.1 *Унапређење одрживог раста и конкурентности ММСП и отварање нових радних места у ММСП, укључујући продуктивне инвестиције*

2.1.5. Навођење специфичних циљаних територија, укључујући планирану употребу ИТИ, ЦЈЛД или других територијалних алата

Референца: тачка (е)(iv) Члана 17(3)

Није примењиво

2.1.6. Планирано коришћење финансијских инструмената

Референца: тачка (е)(v) Члана 17(3)

Није примењиво

2.1.7. Индикативна расподела средстава ЕУ програма по врсти интервенције

Reference: тачка(е)(vi) Члана 17(3), тачка (е)(v) Члана 17(9)

Табела 4: Димензија 1 – област интервенције

Приоритет број	Фонд	Специфични циљ	Код	Amount (EUR)
1	ЕФРР+ИПА фонд	1.1	021 Развој пословања и интернационализација малих и средњих предузећа, укључујући продуктивне инвестиције	
1	ЕФРР+ИПА фонд	1.1	024 Напредне услуге подршке за МСП и групе МСП (укључујући услуге управљања, маркетинга и дизајна)	
1	ЕФРР+ИПА фонд	1.1	171 Унапређење сарадње са партнерима унутар и изван државе чланице	

Табела 5: Димензија 2 – начин финансирања

Приоритет број	Фонд	Специфични циљ	Код	Износ (EUR)
----------------	------	----------------	-----	-------------

1	ЕФРР+ИПА фонд	1.1	01 Грантови	6 352 733
---	---------------	-----	-------------	-----------

Табела 6: Димензија 3 – територијални механизам испуњења и територијални фокус

Приоритет број	Фонд	Специфични циљ	Код	Износ (EUR)
1	ЕФРР+ИПА фонд	1.1		
1	ЕФРР+ИПА фонд	1.1		
1	ЕФРР+ИПА фонд	1.1		

2.2.Приоритет 2: Интегрисани развој пограничног региона

Референца: тачка (д) члана 17(3)

2.2.1. Специфичан циљ (понавља се за сваки одабрани специфичан циљ)

Подстицање интегрисаног и инклузивног друштвеног, економског и еколошког развоја, културе, природног наслеђа и безбедности у подручјима која нису урбана

Поље за унос текста: [300]

Референца: тачка (е) члана 17(3)

2.2.2. Повезане активности и њихов очекивани допринос тим посебним циљевима и макро-регионалним стратегијама и стратегијама у вези са морским сливовима, ако је применљиво

Референца: тачка (е)(1) члана 17(3), тачка (ц)(2) члана 17(9)

Приоритет 2 „Интегрисани развој пограничног региона” ће пружити шансу да се изазови пограничног подручја који се тичу више тема решавају кроз Интегрисану територијалну стратегију (ИТС) у складу са чл. 28 Уредбе о заједничким одредбама. Очекује се да ће интегрисана улагања за подстицање територијалног развоја локалне привреде донети већу додатну вредност и осигурати позитивне ефекте Европског фонда за регионални развој и ИПА фондова.

Програми који су до сада реализовани су дали велики број разноликих исхода, али је истовремено било тешко утврдити ефекат ових програма као и конкретну додатну вредност прекограничне сарадње. Стога је јако важно да се некоординисана тачкаста улагања замене мултилатералним и мултисекторским решењима у кључним доменима политике који дефинишу степен територијалне кохезије.

Домен политика који оцртава шансе територијалног економског развоја је Европски зелени договор (EGD) са своја три циља: (1) Без нето емисија гасова стаклене баште до 2050. године; (2) Економски раст независан од коришћења ресурса, и (3) Ниједна особа и ниједно место није заборављено и не заостаје. Праведна и инклузивна транзиција је водећи принцип Европског зеленог договора који захтева хитну имплементацију у свим секторима, али посебно у онима са великим утицајем на животну средину, као што су пословање предузећа и туризам. Комбинација Европског зеленог договора и Територијалне агенде 2030. додатно подстиче мале и неразвијене области да преиспитају своје територијалне препреке и потенцијал у

решавању локалних потреба уз приступе који су прихваћени на глобалном нивоу (декарбонизација, индустријска симбиоза, инклузивност). Ово је прецизна територијална агенда за интегрисани развој области у којој се реализује програм – за побољшање живота помоћу решења која су отпорна и ефикасна у смислу потрошње ресурса и са нултом емисијом угљеника.

Треба истаћи да за већи део подручја прекограничне сарадње постоји висок ризик од сиромаштва, социјалне искључености, континуиране емиграције младих у активном радно способном узрасту и повећања удела старијег становништва. Ниске могућности запошљавања у руралним подручјима доводе до концентрације пословних активности и могућности запошљавања углавном у великим градовима. Економски диспаритети, углавном између урбаних и руралних подручја, су изражени у свим деловима прекограничног подручја. Ови региони су релативно изоловани од националних економија. Међу негативним последицама светске пандемије је и рањивост микро и малих предузећа, здравствених система, као и опадајући трендови у сектору туризма. Застарела инфраструктура која се тиче превенција ризика, низак ниво развоја еколошког туризма и висок степен осетљивости на климатске промене су заједничке слабости читавог подручја. Проблеми са путном инфраструктуром и даље постоје, а везе малих градова са главним путевима су слабе. Све у свему, стратешка област која има најниже оцене према свим показатељима развоја ЕУ.

Истовремено, прекогранично подручје је богато природним ресурсима, културним и историјским наслеђем. У програмском подручју се налазе два културна или природна локалитета Светске баштине Унеска – Гамзиград-Ромулијана, Галеријева палата у Србији и Рилски манастир у Бугарској. Прелиминарна листа светске културне баштине УНЕСКО-а обухвата 16 локалитета у Бугарској и 12 у Србији, међу којима се једно културно-историјско обележје налази у региону прекограничне сарадње – Границе Римског царства – Дунавски лимес у Бугарској и Границе Римског царства (Србија).

Подручје на коме се спроводи програм има много природних атракција до којих није једноставно доћи или је потребно боље повезивање са локалним туристичким ланцем вредности на начин да очување природе постане приоритет уз, наравно, повећање прихода. Овакав приступ захтева интегрисане мере за развој индустрије еколошког туризма, спајањем богатих ресурса Старе Планине са атрактивним планинским насељима у један посебан туристички производ. Сврха овог туристичког производа би била да помогне у промовисању одрживог развоја који ће омогућити планинским регионима да наставе да буду привлачна места за туристе који траже одмор и уживање, али пре свега да остану средине које ће задржати своје вредности и које ће њихови становници видети као места у којима вреди живети. То се може постићи, на пример, успостављањем инфраструктуре која ће подстицати еколошки одговорна путовања и посете релативно нетакнутим подручјима и локалитетима значајног природног и културног наслеђа, као и иницирањем учешћа локалног становништва у туристичкој понуди како на друштвеном тако и на економском нивоу.

Једна од европских бициклистичких рута ЕуроВело 13 – Стаза Гвоздене завесе пролази кроз подручје прекограничне сарадње. Све ово представља кључни предуслов за развој интегрисаних туристичких производа, али упркос досадашњој значајној подршци Интеррег-а појединачним туристичким пројектима, није постигнут одрживи интегрисани и прекогранични туристички ефекат (нпр. туристички производи у области прекограничне сарадње који су доступни током целе године а који обухватају посете различитим локацијама). Дакле, и поред фактора подршке и предуслова којих има, туризам у региону се даље бори са

непремостивим слабостима: неразвијеност туристичких производа у целини, неразвијена мрежа туристичких предузећа, недовољно квалификован кадар у области туристичких услуга, лоше стање и ограничен приступ локалитетима природног и културно-историјског наслеђа.

Сви ови резултати и територијалне посебности обликују стратешку оријентацију и фокус ИТС-а. Приликом осмишљавања стратегије, тежило се разумном нивоу агрегације стратешког оквира у складу са новим програмским приступима који се манифестују у кохезионој политици ЕУ 2021–2027, као и остале радње које би биле преуслов за поједностављивање имплементације. Стога, ИТС тежи испуњењу једног стратешког циља који је се односи на два посебна циља, и то:

Стратешки циљ: Унапређење раста у свим његовим аспектима

Специфичан циљ 1: Проширити и побољшати пружање услуга

Специфичан циљ 2: Јачање регионалне конкурентности, укључујући и област туризма (најмање 40% буџета за овај приоритет треба да се додели пројектима са фокусом на одрживи туризам и културу)

Са типолошког становишта, ИТС ће подржавати широк спектар активности – активности истраживања и развоја; креирање и ширење информација, знања и вештина; тренинзи; услуге; умрежавање; креирање политике; мањи радови на реновирању, унапређење и одржавање путева и објеката од јавног значаја; заштита и очување итд. Кумулативни резултати свих ових разноврсних акција које ће се бавити широким спектром проблема и најразличитијим изазовима што ће довести до интегрисаног ефекта на територијални развој.

Листа групе активности (није коначна) које треба да буду подржане укључује:

-Активности усмерене на повећање доступности и побољшање квалитета услуга од општег интереса у циљу подршке друштвеном и економском расту – развој решења која одговарају на променљиве потребе усвајањем нових технологија (бољи однос цена / квалитет, бржа испорука услуга), друштвени изазови (нпр. старење становништва, депопулација, „сребрна економија”, итд.) и ограничења у финансирању; развијање решења која диверзификују начине на које се услуге од општег интереса организују, обезбеђују и финансирају;

- Развој и пружање оквирне подршке локалним фирмама да расту, шире се и поспешују своје пословање на конкурентном глобалном тржишту које све више узима у обзир елементе заштите животне средине и паметних технологија – регионалне организације које пружају пословну подршку ће сарађивати на успостављању свеобухватног заједничког пословног и консултантског програма, осмишљеног да задовољи потребе локалних ММСП да подигну ниво свог пословања и постану конкурентнија на регионалном и међународном тржишту. Програм ће се фокусирати на обуку и развој, који ће обезбедити обраду различитих тема (предузетништво, циркуларна економија, ефикасност ресурса, дигитализација, интернализација), заједно са снажном мрежом подршке која ће се бавити надзором и менторством. Ова индиректна подршка локалном бизнису ће бити допуна директној подршци предвиђеној Приоритетом 1 Програма

- Радње усмерене на рационализацију коришћења туристичких ресурса прекограничног региона, укључујући бржи, праведнији и еколошки прихватљивији приступ и услове за умрежавање културног наслеђа и туристичких места у региону прекограничне сарадње – развој нових интегрисаних регионалних туристичких производа; активности рестаурације, очување, позиционирање објеката културног наслеђа; подршка локалитетима природног туризма; оспособљавање природних локалитета за комерцијалну употребу; улагања у

инфраструктуру и објекте за туристичку логистику и подршку; јачање веза између природних и културних локалитета, укључујући унапређење бицикличке мреже, путне инфраструктуре, инфраструктуре граничних прелаза; обука особља које ради на локацијама туристичких атракција; унапређење маркетинга и брендирања прекограничног туризма; Треба напоменути да ће еколошка и дигитална решења бити уграђена као хоризонтални принципи и тако постати саставни део свих подржаних пројеката у оквиру ИТС-а. Ова одлука се сматра програмским инструментом за промоцију нове кохезионе политике.

За INTERACT и ESPON програме:

Референца: тачка (с)(i) Члана 17(9)

Дефиниција једног корисника или лимитирана листа корисника и процедура доделе бесповратне помоћи

Није примењиво

2.2.3. Индикатори /to be finalized/

Референца: тачка (е)(ii) Члана 17(3), тачка (с)(iii) Члана 17(9)

Табела 2: Излазни показатељи

Приоритет	Специфични циљ	ИД [5]	Показатељ	Јединица мере [255]	Постигнуће (2024) [200]	Крајњи циљ (2029) [200]
Интегрисани развој пограничног региона	Подстицање интегрисаног и инклузивног друштвеног, економског и еколошког развоја, културе, природног наслеђа, одрживог туризма и безбедности у подручјима која нису урбана	РЦО 116	Заједнички развијена решења	Решења	8	20
Интегрисани развој пограничног региона	Подстицање интегрисаног и инклузивног друштвеног, економског и еколошког развоја, културе, природног наслеђа, одрживог туризма и безбедности у подручјима која нису урбана	РЦО 87	Организације које сарађују преко границе	Организације	24	55

Табела 3: Показатељи резултата

Priority	Specific objective	ID	Indicator	Measurement unit	Baseline	Reference year	Final target (2029)	Source of data	Comments
Интегрисани развој пограничног региона	Подстицање интегрисаног и инклузивног друштвеног, економског и еколошког развоја, културе, природног наслеђа, одрживог туризма и безбедности у	РЦР 104	Решења која су преузеле или унапредиле организације	Решења	0		43	УТ мониторинг систем / Истраживање	

	подручјима која нису урбана								
--	-----------------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--

2.2.4 Главне циљне групе

Референца: члан тачка (е)(3) члана 17(3), тачка (ц)(4) члана 17(9)

Главне **циљне групе** за Специфичан циљ 2.1 Подстицање интегрисаног друштвеног, економског и еколошког развоја, културног наслеђа и безбедности у подручјима која нису урбана, су:

- Цивилно друштво;
- Локални регионални органи и власти, регионалне структуре централних јавних власти;
- НВО;
- Институције које се баве истраживањем и развојем, академске и институције за обуку;
- Социјалне институције;
- МСП и њихове професионалне организације.

2.2.5. Одређивање циљаних територија, укључујући планирану употребу Интегрисане територијалне стратегије, „CLLD” (Community led local development) или других алата

Референца: тачка (е)(4) Члана 17(3)

Географски опсег спровођења приоритета дефинисан је у складу са захтевима наведеним у члану 23. Уредбе о заједничким одредбама. Територијална анализа спроведена за потребе Интегрисане територијалне стратегије (ИТС) открила је сличне економске, социјалне и територијалне изазове, потребе и потенцијале. Ово се сматра као мотив који ће условити да се цео прекогранични регион дефинише као јединствено функционално подручје у смислу ИТС-а. За потребе радњи које је потребно спровести, дате су одређене функционалне области као препорука за улагања у зависности од њиховог карактера.

Дванаест целина у прекограничном региону су развојни центри прекограничне територије и „чворови“ полицентричне мреже насеља. Они опслужују остатак територије, остварују сложене интеракције и међузависности према мањим градовима и другим насељима. Осим што омогућавају запошљавање (углавном се у њих путује на посао), ови развојни центри су део националних и регионалних система за пружање здравствених, образовних, административних и других услуга. Дакле, сваки од ових 12 области / округа показује заједничке карактеристике функционалног подручја, али због њихове ограничене географске покривености тешко их је прилагодити индивидуалним инвестиционим плановима. Док функционише у овим системима, просторни обим ИТС-а може превазићи

формалне границе прекограничног региона. Ово може да послужи да илуструје да функционалне зоне имају условне границе у зависности од *функционалног обима започете активности / интервенције / мере*.

Стога можемо констатовати да територија ИТС-а:

- Фаворизује разраду и имплементацију интегрисаног одговора на потребе и развојне потенцијале, прецизираног обима како би се покрио критеријум изводљивости;
- Условно испуњава званичне дефиниције „функционалног подручја / зоне” (подручја са високим степеном интеракције и међузависности, где је потребно истовремено деловање у различитим секторима (образовање, запошљавање, транспорт, здравство, подршка пословању) како би се остварио будући развој¹⁵);
- Резултат је консензуса заинтересованих страна заједно са њиховом посвећеношћу да учествују у развоју и имплементацији ИТС-а;

2.2.6. Планирано коришћење финансијских инструмената

Референца: тачка (e)(v) Члана 17(3)

Није примењиво

2.2.7. Индикативна расподела средстава ЕУ програма по врсти интервенције

Референца: тачка (e)(vi) Члана 17(3), тачка (e)(v) Члана 17(9)

Табела 4: Димензија 1 – област интервенције

Приоритет број	Фонд	Специфични циљ	Код	Износ (EUR)
2	ЕФРР+ИПА фонд	2.1	166 Заштита, развој и унапређење културног наслеђа и културних услуга	
2	ЕФРР+ИПА фонд	2.1	167 Заштита, развој и промоција природног наслеђа и еко-туризма осим Натура 2000 локација	
2	ЕФРР+ИПА фонд	2.1	171 Унапређење сарадње са партнерима унутар и изван државе чланице	

Табела 5: Димензија 2 – облик финансирања

Приоритет број	Фонд	Специфични циљ	Код	Износ (EUR)
2	ЕФРР+ИПА фонд	2.1	01 Грантови	23 293 354

¹⁵ Увођење територијалности у Интеррег, функционалне области и Циљ политика 5 (од 30. септембра 2020.)

Табела 6: Димензија 3 – механизам територијалног остварења и територијални фокус

Приоритет број	Фонд	Специфични циљ	Код	Износ (EUR)
2	ЕФРР+ИПА фонд	2.1		
2	ЕФРР+ИПА фонд	2.1		
2	ЕФРР+ИПА фонд	2.1		

2.3. Приоритет 3: Отпорнија погранична област

Референца: тачка (д) члана 17(3)

2.3.1. Специфичан циљ (понавља се за сваки одабрани посебни циљ)

Промовисање прилагођавања климатским променама и превенција ризика од катастрофа узимајући у обзир основе приступа еко-система

Поље за унос текста: [300]

Референца: тачка (е) члана 17(3)

2.3.2. Повезане врсте акција и њихов очекивани допринос тим посебним циљевима и макро-регионалним стратегијама и стратегијама у вези са морским сливовима, где је применљиво

Референца: тачка (е)(1) члана 17(3), тачка (ц)(2) члана 17(9)

Неколико пројеката, који се баве сузбијањем природних ризика и специфичним потребама на терену, је реализовано у области прекограничне сарадње током претходних и текућих програмских периода. До сада су програми 2007–2013 и 2014–2020 показали недостатак великих водећих пројеката који обезбеђују свеобухватан одговор на изазове и потребе у области превенције ризика и имају утицај на читаво прекогранично подручје. Унапред дефинисан стратешки пројекат за припрему становништва (*српско становништво ће бити едуковано и обучено за акције у случају катастрофа са акцентом на пожаре, а бугарско становништво у прекограничној области ће бити упућено на акције у случају земљотреса, док ће старији људи ће бити информисани о правилном поступању у случају земљотреса, пожара и других непогода*) за поступање у случају катастрофа и унапређење капацитета стручних тимова и волонтера за реаговање у случају ванредних ситуација ће се надовезати на досадашње резултате са циљем да их искористе, валоризују и мултипликују ширећи идеју у два главна правца:

1. Проширити оквир реаговања у случају катастрофа у области прекограничне сарадње проширењем листе природних катастрофа и катастрофа које је проузроковао човек;
2. Повећати регионалне капацитете за реаговање на катастрофе оних који су највише погођени – професионалци, волонтери и погранично становништво.

Смањење ризика од природних катастрофа захтева благовремене и добро координисане мере. У том смислу, заједно са одговорним институцијама (као унапред дефинисаним партнерима), ангажовање широке заједнице која је адекватно обучена за борбу против природних опасности ће подићи локални капацитет за реаговање и отпорност на катастрофе, а истовремено ће смањити степен до ког природне опасности могу имати штетан утицај на економски развој у региону.

Стога, како би се професионалцима, волонтерима, академским круговима и заинтересованим странама омогућило да допринесу смањењу ризика од природних катастрофа, предлаже се следећа листа активности која није ограничена:

- Оптимизација образовног процеса у погледу развоја и имплементације оквира за реаговање у катастрофама са циљем да се побољша веза између науке и политике за чвршћу базу знања у смислу доношења одлука;
- Радње које су усмерене на јачање институционалне сарадње у прекограничном региону кроз израду смерница и стратешке документације; размену информација, знања и вештина; спровођење заједничких теренских обука и др.;
- Развој и имплементација свеобухватног програма приправности за пограничне заједнице за адекватан одговор на природне катастрофе, укључујући обуке на лицу места, симулације, кампање подизања свести, итд.;
- Мала улагања у јавну инфраструктуру за обуку и улагања у специјализовану опрему;
- Заједнички развој и израда протокола, процедура и приступа за превенцију ризика и управљање правовременим одговором на многе потенцијалне ванредне ситуације.

За INTERACT и ESPON програме:

Референца: тачка (с)(i) Члана 17(9)

Дефиниција појединачног корисника или лимитиране листе корисника и процедура за доделу грантова

Није примењиво

2.3.3. Индикатори /to be finalized/

Референца: тачка (е)(ii) Члан 17(3), тачка (с)(iii) Члан 17(9)

Табела 2: Показатељи излаза

Приоритет	Специфичан циљ	ИД [5]	Показатељ	Мерна јединица [255]	Постигнуће (2024) [200]	Крајњи циљ (2029) [200]
Отпорније гранично подручје	Промовисање прилагођавања климатским променама и превенције ризика, као и отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистему	РЦО 85	Учесће у заједничким програмима обуке	учесници	186	310
Отпорније гранично подручје	Промовисање прилагођавања климатским променама и	РЦО 81	Учесће у заједничким акцијама преко граница	учесници	186	110

	<i>превенције ризика, као и отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистему</i>					
Отпорније гранично подручје	<i>Промовисање прилагођавања климатским променама и превенције ризика, као и отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистему</i>	РЦО 83	<i>Заједнички развијене стратегије и акциони планови</i>	Стратегија/акциони план	0	3

Табела 3: Показатељи резултата

Приоритет	Специфичан циљ	ИД	Приоритет	Специфичан циљ	ИД	Приоритет	Специфичан циљ	ИД	Приоритет
Отпорније гранично подручје	<i>Промовисање прилагођавања климатским променама и превенције ризика, као и отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистему</i>	РЦР 81	<i>Завршетак заједничких шема обуке</i>	<i>учесници</i>				<i>УТ мониторинг систем</i>	310
Отпорније гранично подручје	<i>Промовисање прилагођавања климатским променама и превенције ризика, као и отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистему</i>	РЦР 85	<i>Учесће у заједничким прекограничним акцијама након завршетка пројекта</i>	<i>учесници</i>				<i>УТ мониторинг систем/истраживање</i>	
Отпорније гранично подручје	<i>Промовисање прилагођавања климатским променама и превенције ризика, као и отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистему</i>	РЦР 79	<i>Заједничке стратегије и акциони планови које предузимају организације</i>	<i>Заједничке стратегије /акциони планови</i>				<i>УТ мониторинг систем/истраживање</i>	3

2.3.4 Главне циљне групе

Референца: члан тачка (е)(3) члана 17(3), тачка (ц)(4) члана 17(9))

--

Главне циљне групе специфичног циља Промовисање прилагођавања климатским променама, превенција ризика и спремност и отпорност на катастрофе су:

- Национални органи за управљање катастрофама у Бугарској и Србији;
- Локалне јединице за заштиту и спасавање из Бугарске и Србије;
- Добровољачке ватрогасне јединице из Србије и Национално удружење добровољаца у Републици Бугарској;
- Локалне власти;
- Деца, студенти, старије особе од 60 и више година, представници привреде;
- Становништво прекограничног региона.

Корисници СЦ 3.1. су:

- Генерални директорат за противпрожарну и цивилну заштиту – Министарство унутрашњих послова Бугарске;
- Сектор за управљање ванредним ситуацијама – Министарство унутрашњих послова Србије;
- Академија Министарства унутрашњих послова Бугарске;
- Национално удружење добровољаца у Републици Бугарској;
- Друге надлежне институције из ове области.

2.3.5. Индикација специфичних циљаних територија, укључујући планирану употребу ИТИ, ЦЈЛД или других територијалних алата

Референца: тачка (e)(iv) Члана 17(3)

Није примењиво

2.3.6. Планирано коришћење финансијских инструмената

Референца: тачка (e)(v) Члана 17(3)

Није примењиво

2.3.7. Индикативна расподела ЕУ програмских извора по типу интервенције

Референца: тачка (e)(vi) Члана 17(3), тачка (e)(v) Члана 17(9)

Табела 4: Димензија 1 – област интервенције

Приоритет број	Фонд	Специфични циљ	Код	Износ (EUR)
3	ЕФРР+ИПА фонд	3.1	058 Прилагођавање мерама климатских промена и превенција и управљање ризицима везаним за климу: поплаве и клизишта (укључујући подизање свести, цивилну заштиту и	

			системе управљања катастрофама, инфраструктуру и приступе засноване на екосистему);	
3	ЕФРР+ИПА фонд	3.1	059 Прилагођавање мерама климатских промена и превенција и управљање ризицима везаним за климу: пожари (укључујући подизање свести, цивилну заштиту и системе управљања катастрофама, инфраструктуру и приступе засноване на екосистему);	
3	ЕФРР+ИПА фонд	3.1	060 Прилагођавање мерама климатских промена и превенција и управљање ризицима везаним за климу: други, нпр. олује и суше (укључујући подизање свести, цивилну заштиту и системе управљања катастрофама, инфраструктуру и приступе засноване на екосистему);	
3	ЕФРР+ИПА фонд	3.1	061 Превенција ризика и управљање природним ризицима који нису повезани са климом (на пример земљотреси) и ризицима повезаним са људским активностима (на пример, технолошки несреће), укључујући подизање свести, цивилну заштиту и системе управљања катастрофама, инфраструктуру и приступе засноване на екосистемима	

Табела 5: Димензија 2 – облик финансирања

Приоритет број	Фонд	Специфични циљ	Код	Износ (EUR)
----------------	------	----------------	-----	-------------

3	ЕФРР+ИПА фонд	3.1	01 Грантови	8 470 311
----------	----------------------	------------	--------------------	------------------

Табела 6: Димензија 3 – механизам територијалног испуњења и територијални фокус

Приоритет број	Фонд	Специфични циљ	Код	Износ (EUR)
3	ЕФРР+ИПА фонд	3.1		
3	ЕФРР+ИПА фонд	3.1		
3	ЕФРР+ИПА фонд	3.1		

3. Финансијски план

Референца: тачка (g) Члана 17(3)

3.1 Финансијске алокације по години

Референца: тачка (g)(i) Члана 17(3), тачке (a)-(d) Члана 17(4)

Табела 7

Фонд	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Total
ЕФРР (циљ територијалне сарадње)	0	2 686 899,17	2 730 267,14	2 774 502,25	2 871 472,30	2 347 138,14	2 394 081,00	15 804 360,00
	0	2 821 244,13	2 866 780,50	2 913 227,36	3 015 045,91	2 464 495,05	2 513 785,05	16 594 578,00
IPA III CBC ¹⁶								
Neighbourhood CBC ¹⁷								
IPA III ¹⁸								
NDICI ¹⁹								
OCTP ²⁰								
Interreg funds ²¹								
Total	0	5 508 143,30	5 597 047,64	5 687 729,60	5 886 518,21	4 811 633,19	4 907 866,06	32 398 938,00

¹⁶ Interreg A, external cross-border cooperation.

¹⁷ Interreg A, external cross-border cooperation.

¹⁸ Interreg B and C.

¹⁹ Interreg B and C.

²⁰ Interreg B, C and D.

²¹ ERDF, IPA III, NDICI or OCTP, where as single amount under Interreg B and C.

3.2 Укупне финансијске алокације по фондовима и националном суфинансирању

Референца: тачка (f)(ii) Члана 17, тачке (a)-(d) Члана 17(4)

Табела 8

Циљ политике број или ТП	Приоритет	Фонд (уколико је примењиво)	Основе за обрачун ЕУ доприноса (укупно прихватљиви трошкови или јавни допринос)	ЕУ допринос (a)=(a1)+(a2)	Индикативна расподела ЕУ доприноса		Национални допринос (b)=(c)+(d)	Индикативна расподела националног доприноса		Укупно (e)=(a)+(b)	Степен кофинансирања (f)=(a)/(e)	Допринос других земаља (За информацију)	
					Без ТП у складу са чланом 30(5) CPR (a1)	За ТП у складу са чланом 30(5) CPR (a2)		Национална јавна средства (c)	Национална приватна средства (d)				
	Приоритет 1	ERDF	Укупно прихватљиви трошкови	2 686 741,20	2 442 492,00	244 249,20	474 130,80	237 065,40	237 065,40	3 160 872,00	0,85		
		IPA III CBC ²²	Укупно прихватљиви трошкови	2 821 078,26	2 564 616,60	256 461,66	497 837,34	248 918,67	248 918,67	3 318 915,60	0,85		
		Neighbourhood CBC ²³											
		IPA III ²⁴											
		NDICI ²⁵											
		OCTP ²⁶											
		Interreg funds ²⁷											
	Приоритет 2	ERDF	Укупно прихватљиви трошкови	3 476 959,20	3 160 872,00	316 087,20	613 581,00	306 790,50	306 790,50	4 090 540,20	0,85		
		IPA III CBC	Укупно прихватљиви трошкови	3 650 807,16	3 318 915,60	331 891,56	644 260,09	322 130,04	322 130,05	4 295 067,25	0,85		

²² Interreg A, external cross-border cooperation.

²³ Interreg A, external cross-border cooperation.

²⁴ Interreg B and C.

²⁵ Interreg B and C.

²⁶ Interreg B, C and D.

²⁷ ERDF, IPA III, NDICI or OCTP, where as single amount under Interreg B and C.

		<i>Interreg funds</i>										
	<i>Укупно</i>	<i>Сви фондови</i>	<i>Укупно прихватљиви трошкови</i>	32 398 938,00	29 453 580,00	2 945 358,00	5 717 459,55	2 858 729,77	2 858 729,78	38 116 397,55	0,85	

4. Радње које су предузете за укључивање релевантних програмских партнера у припрему Интеррег програма и улогу тих програмских партнера у имплементацији, праћењу и евалуацији

Референца: тачка (г) члана 17(3)

1. Регионалне консултације

Процес припреме Интеррег-ИПА Програма прекограничне сарадње Бугарска-Србија започео је регионалним консултацијама где су управљачка тела представила нове елементе за програмски период 2021–2027.

Регионалне консултације одржане у јесен 2019. године у Монтани и Ботевграду (Република Бугарска) и Бору и Нишу (Република Србија) су биле обимне уз учешће представника из свих области и округа на које се програм односи. Велики број учесника консултација били су и представници из редова НВО сектора, образовних и високошколских институција, локалних управа, ММСП. Током регионалних консултација коришћено је више инструмената: прикупљање пројектних идеја од потенцијалних корисника и попуњавање Упитника са коментарима и предлозима. Програмски тим Управљачког тела за припрему Програмског документа 2021–2027 је размотрио квалитативне повратне информације. Спроведене регионалне консултације са обе стране границе идентификовале су и локалне потребе, слабости и проблеме, пратећи приступ одоздо према горе. Заинтересоване стране су покренуле питање негативног демографског развоја и депопулације у руралним подручјима; миграција квалификоване радне снаге, укључујући високу стопу незапослености; недовољног капитала и ниског степена развоја ММСП у односу на укупну територију земље; слабије развијеног туристичког сектора и ниског степена развоја еколошки прихватљивог туризма; заједничких изазова у вези са превенцијом ризика и недостатка одрживих решења у смислу превенције ризика од катастрофа; неразвијене путне, туристичке и еколошке инфраструктуре; недостатка активности које би могле да допринесу интегрисаном развоју прекограничне области; ниског степена популаризације богатог културног и природног наслеђа; постојеће препреке за заједничке мере на очувању природног и културног наслеђа.

Територијална анализа програмске области је израђена на основу статистичких података прикупљених на програмском нивоу, као и резултата регионалних консултација.

2. Заједничка програмска радна група (ЗРГ)

ЗРГ ће управљати фазом израде програма и осигурати квалитет и ефективност припреме програма. Опште одговорности групе су:

- Припрема програма.

- Организација дијалога са релевантним заинтересованим странама, извештавање о резултатима националних консултација, итд.

Октобра 2019. године формирана је ЗРГ за израду Програма са председавајућим, замеником министра регионалног развоја и јавних радова Републике Бугарске и копредседавајућим Координатором за прекограничну сарадњу у Министарству за европске интеграције Републике Србије. За чланови и посматраче ЗРГ именовани су представници Републике Бугарске као државе чланице и Републике Србије као државе која није чланица ЕУ, укључујући институције и организације у складу са регионима укљученим у пројекат, који су имали право гласа или саветодавну улогу. ЗРГ је усвојила следеће документе:

- На основу пословника ЗРГ, одобреног на првом техничком састанку у новембру 2019. године, ЗРГ управља фазом програмирања и осигурава квалитет и ефективност припреме Програма и има општу одговорност за организацију дијалога са релевантним заинтересованим странама, на основу резултата националних консултација.
- У септембру 2020. године писмено је одобрена Територијална анализа за прекогранично подручје Република Бугарска – Република Србија, укључујући „СВОТ” анализу и закључке и дат је мандат Управљачком телу и Националном телу да разраде и представе предлог за Логику програмске интервенције.
- На Другом састанку у децембру 2020. године одобрена је Логика интервенције и дат је мандат Управљачком и Националном телу да разраде и презентују предлог Програмског документа.

3. Оперативна група (ОГ) за израду Интегрисане територијалне стратегије за регион прекограничне сарадње

У вези са израдом територијалне стратегије за интегрисане мере и одабраног програмског приоритета у оквиру Циља политике 5 „Европа ближа грађанима” у оквиру Програма прекограничне сарадње између Републике Бугарске и Републике Србије за период 2021–2027, основана је ОГ.

ОГ има помоћну улогу у изради вишегодишње Стратегије (која покрива период 2021–2027) за интегрисани територијални развој, са циљем да задовољи потребе ИНТЕРРЕГ-ИПА Програма прекограничне сарадње између Републике Бугарске и Републике Србије 2021–2027. са циљем да допринесе одрживом економском развоју региона. Опште одговорности Оперативне групе су следеће:

- Сарадња са изабраним извођачем током израде Територијалне стратегије за интегрисане мере у оквиру СР5 „Европа ближа грађанима” у оквиру ИНТЕРРЕГ-ИПА Програма прекограничне сарадње између Републике Бугарске и Републике Србије 2021–2027.
- Води рачуна о резултатима дијалога са релевантним заинтересованим странама, базама података, стручним мишљењима итд.

ОГ укључује широк спектар представника из прекограничног региона са циљем да се обезбеди транспарентан и партиципативан приступ током израде стратегије и да се

локалним актерима обезбеди власништво над програмом. Тако се ОГ састоји од представника регионалне администрације, општина, социо-економских партнера, невладиних организација и фирми из прекограничног региона. ОГ ће још служити и као основа за успостављање Управљачког тела Стратегије и обезбедиће континуитет у примени територијалног приступа за регион прекограничне сарадње.

4. Имплементација, праћење и евалуација

У складу са чланом 28. Уредбе (ЕУ) 2021/1059, у року од три месеца након одобрења Програма биће успостављен надзорни одбор. Састав Одбора за праћење ће обезбедити уравнотежену заступљеност релевантних органа, посредничких тела и представника програмских партнера на програму, а такође ће укључивати представнике тела која су заједнички успостављена у целој програмској области или која покривају њен део. Састав Заједничког надзорног одбора ће поштовати принципе партнерства и управљања на више нивоа и укључиће јавне органе (регионалне, локалне и друге); економске и социјалне partnere; представнике цивилног друштва, као што су партнери који раде на заштити животне средине, невладине организације и тела одговорна за промовисање социјалне инклузије, основних права, права особа са инвалидитетом, родне равноправности и забрану дискриминације; истраживачке организације и универзитети итд. ЗНО ће такође укључити заинтересоване стране из регионалних консултација и чланове Заједничке радне групе. Овакав приступ ће обезбедити заокруженост и континуитет у процесу идентификације пројеката, праћења имплементације и евалуације програма.

Главне надлежности и одговорности Надзорног одбора биће успостављене у складу са чланом 30. Уредбе (ЕУ) 2021/1059.

Програм ће наставити да промовише принципе транспарентности објављивањем свих важних докумената за консултација на интернет страници Програма. Сви заинтересовани биће позвани да пошаљу своја запажања. Важна улога у имплементацији Циља политика 5 ће припасти органу управљања Интегрисаном територијалном стратегијом подручја прекограничне сарадње, који ће блиско сарађивати са Заједничким надзорним одбором Програма како би се обезбедила успешна имплементација ЦП5.

5. Приступ комуникацији и видљивост Интеррег програма (циљеви, циљна група, канали комуникације, укључујући домет на друштвеним мрежама, адекватни канали, планирани буџет и релевантни индикатори за праћење и евалуацију)

Референца: тачка (х) члана 17(3)

Поље за унос текста [4500]

Значај ефикасне комуникације је препознат од стране свих актера који управљају програмима које финансира ЕУ. У периоду 2021–2027, Програм прекограничне сарадње Република Бугарска – Република Србија ће задржати добре праксе из прошлости у вези са активностима комуникације и примениће флексибилан приступ у одговору на нове изазове у односима са јавношћу. Комуникацијске активности Програма прекограничне

сарадње Република Бугарска – Република Србија 2021–2027 су осмишљене да олакшају спровођење програма у два аспекта: помоћ кандидатима и корисницима и подизање свести о позитивном утицају финансирања ЕУ. Све ово је исказано следећим циљевима комуникације:

- да програм буде познат, атрактиван и лако приступачан потенцијалним кандидатима свих приоритета и у свим регионима подручја на коме се имплементира;
- да пружи корисницима подршку у имплементацији пројекта;
- да афирмише програм као програм помоћи ЕУ за дату област у којој се спроводи.

Главни фокус активности комуникације је усмерен на потенцијалне подносиоце захтева, кориснике, заинтересоване стране и институције укључене у имплементацију програма.

Циљне групе активности комуникације су:

- Корисници и потенцијални корисници: органи власти, мала и средња предузећа, невладине организације, универзитети, истраживачке, образовне и институције за обуку, евро региони и друге заједничке прекограничне структуре, локало становништво и посетиоци.
- Остали актери – Актери из владиног / невлединог сектора: националне, регионалне и локалне власти и органи администрације, општине, окружна већа, окружне управе, невладине организације активне у пограничном нивоу, струковна удружења пограничних региона, организације жена и младих, прекогранична удружења, културне, истраживачке и научне организације, организације које заступају економске и друштвене интересе, носиоци главних програма;
- Национални / регионални / локални медији из обе земље;
- Шира јавност (грађани)

Комбинација канала комуникације узима у обзир тематске циљеве програма. Постоје и дигитални и традиционални инструменти:

Канали комуникације:

1. Дигитални

- Инетрнет страница;
- Друштвене мреже („Facebook” и „YouTube”);
- Догађаји на даљину („онлајн” састанци, радионице, конференције, семинари, обуке);
- ПР активности (билтени, е-брошуре, приручник за визуелни идентитет)

2. Традиционални

- ПР активности (саопштења за јавност, публикације, интервјуи, емисије, кратки видео снимци)

- Употреба симбола (табле са логом Програма на улазу у зграду Управљачког тела, Националног тела, Заједничког секретаријата, употреба заставе ЕУ);

3. Догађаји / обуке

- Састанци, радионице, конференције, семинари, обуке – за кориснике, потенцијалне кориснике и медије

- Локални догађаји за прославу Дана европске сарадње

Интернет страница

Као главни извор информација, нова интернет страница ће задржати основну структуру и основне податке као и оне из претходног програмског периода.

Друштвене мреже

Програм ће користити „Facebook” и „YouTube” као главне канале друштвених медија. Да би се дошло до што већег броја људи, Управљачко тело ће урадити оптимизацију за претраживаче (SEO) и огласе на Гуглу (Google Ads), као и на мрежама „Facebook” и „YouTube”.

Вебианри за е-учење

Значајан део „онлајн” стратегије је усмерен на образовање на даљину. Управљачко тело ће обезбедити да информације буду доступне заинтересованим лицима која не могу да буду физички присутна на догађајима. Ако је потребно, сви могући догађаји ће бити постављени на интернет.

ПР активности

Саопштења за штампу ће бити припремљена и дистрибуирана локалним / регионалним / националним медијима.

Е-брошура / билтени ће бити објављени и дистрибуирани путем друштвених медија и интернет странице програма.

Инфо-графици ће се користити за визуелно представљање сложених информација на брз и јасан начин.

Догађаји за медије ће бити организовани углавном на лицу места.

Фотографије са догађаја и пројеката ће бити коришћене за припрему публикација, промотивних материјала, видео снимака и приказа слајдова.

Видео снимци – Биће израђени кратки филмови о догађајима за промоцију Програма током читавог програмског периода.

Промотивни материјали – током јавних догађаја делиће се промотивни банери / поклони / мали електронски уређаји („гецети”).

Догађаји и састанци

Да би се изградило поверење и остварила сарадња неопходна је интеракција међу људима. Као алат за долазак до корисника и инфлуенсера, догађаји ће бити усмерени ка учесницима у намери да се активирају и приступе веб алатима или да ступе у интеракцију са одељком за е-учење на веб страници.

Посебна пажња ће бити посвећена новом типу корисника у оквиру Интеррег програма као што су ММСП у смислу широких информативних кампања о могућностима финансирања, догађајима за проналажење партнера у фази пријаве итд.

Други важан елемент стратегије комуникације ће бити посвећен томе да стратегија Циља политика број 5 буде Приоритет са највећим учешћем у буџету. Активности комуникације ће започети током израде стратегије кроз широк партиципативни приступ који укључује све врсте актера – грађане, органе, невладине организације, фирме. Израда листе конкретних радњи ће бити урађена на транспарентан начин на основу консултација са потенцијалним носиоцима пројекта.

Обуке

За кориснике пројекта је обезбеђена обука (о правилима набавке, извештавању, финансијском управљању, верификацији расхода, неправилностима, правилима комуникације и другим питањима везаним за реализацију пројекта).

БУЏЕТ

- планирани буџет је једнак или већи од ...% укупног буџета програма.

- опис представља индикативни финансијски план по делатности / каналу и години.

Канали комуникације	2021	2022	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Укупно
Дигитални									
Традиционални									
Догађаји/обуке									
Укупно									

МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА

Управљачко тело ће једном годишње извештавати Заједнички одбор за праћење о напретку и анализи имплементације активности у вези са комуникацијом и видљивости програма. На захтев ЕК, Управљачко тело ће поднети писани извештај током фазе ревизије напретка у спровођењу активности комуникације и видљивости програма.

Управљачко тело ће заједно са Заједничким секретаријатом и Националним телом израдити годишње комуникационе планове за сваку годину који се могу ревидирати на

основу налаза из интерне анализе или екстерних препорука Заједничког одбора за праћење, или екстерних евалуатора.

Да би се проценио резултат комуникацијских активности, Управљачко тело ће спровести истраживање о мишљењу корисника.

Тип активности	Индикатор исхода	Циљ 2027	Индикатори резултата	Циљ 2027
Догађаји	Број догађаја за потенцијалне подносиоце захтева / кориснике / заинтересоване стране / ширу јавност	28	Укупна корист догађаја за учеснике (анкета)	Скор задовољства корисника 75%
	Број учесника у догађајима	1300		
Публикације	Број публикација (укључујући друштвене мреже)	350	Укупна корисност публикација за читаоце (анкета)	Скор задовољства корисника 75%
Интернет страница програма	Број посетилаца	70000	Укупна корисност сајта / странице за читаоце (анкета)	Скор задовољства корисника 75%
Друштвене мреже	Број пратилаца	700	Број дељења, лајкова, прегледа, коментара и помињања хештегова	1000

5. Индикација подршке малим пројектима, укључујући мале пројекте у оквиру малих пројектних фондова

Референца: тачка (i) Члана 17(3), Члан 24

Text field [7 000]

7. Проведбене одредбе

7.1. Програмска тела

Референца: тачка (а) Члана 17(б)

Табела 10

Програмска тела	Назив институције [255]	Контакт [200]	E-mail [200]
Управљачко тело	Министарство регионалног развоја и јавних радова, Директорат за управљање територијалном сарадњом		
Национално тело (за програме са трећим или партнерским земљама које учествују, ако је потребно)	Министарство за европске интеграције, Сектор за програме прекограничне и транснационалне сарадње и сарадњу са локалним и регионалним институцијама и организацијама због ефикаснијег коришћења фондова	Михајило Дашић Помоћник министра	mihajilo.dasic@mei.gov.rs
Ревизорско тело	Извршна агенција Ревизија фондова Европске уније, Министарство финансија	Људмила Рангелова, СГАР Извршни директор	aeuf@minfin.bg

Представници у групи ревизора	Канцеларија за ревизију ЕУ фондова Владе Републике Србије	Љубинко Станојевић Директор	ljubinko.stanojevic@aa.gov.rs
Орган коме Комисија треба да изврши уплате	Директорат Национални фонд, Министарство финансија Бугарске	Мануела Милошева Директор	natfund@minfin.bg

7.2. Процедуре за успостављање Заједничког секретаријата

Референца: тачка (b) Члана 17(6)

Text field [3 500]

У складу са чланом 46 (2) Уредбе (ЕУ) бр. 2021/1059, Управљачко тело (УО) у сарадњи са Националним телом (НТ) треба да успостави Заједнички секретаријат (ЈС) са особљем, узимајући у обзир програмско партнерство .

Заједнички секретаријат ће подржати УТ и Заједнички одбор за праћење (ЗНО) у обављању њихових одговарајућих функција. ЗС ће такође пружити информације потенцијалним корисницима о могућностима финансирања и помоћи корисницима и партнерима у имплементацији операција. Тамо где је прикладно, помоћи ће ревизорском телу.

На основу позитивног искуства стеченог у претходна два програмска периода, програм ће задржати постојећу локацију ЗС у Бугарској, са Антеном у Србији.

Процедуру одабира особља ће спровести УТи/или НТу складу са релевантним националним уредбама и/или прописима, а састојаће се од четири фазе: (1) административна усклађеност поднете пријаве и подобност кандидата, (2) оцена достављене документације, (3) писмени испит и (4) интервју. Запошљавање особља треба да узме у обзир програмско партнерство, а процедуре запошљавања ће пратити принципе транспарентности, недискриминације и једнаких могућности. Број особља и опис послова ЗС ће бити предмет одобрења од стране ЗНО .**Трошкови ЗС се покривају из буџет а Програма у оквиру Техничке помоћи**

7.3 Подела обавеза између држава чланица учесница и где је примењиво, трећих или партнерских земаља и ОЦТ-а, у случају финансијских корекција које наметне управљачко тело или Комисија

Референца: тачка (с) Члана 17(б)

Према чл. 69 (2) Уредбе (ЕУ) 2021/1060 – Општа уредба, партнерске земље ће обезбедити законитост и регуларност трошкова укључених у рачуне достављене Комисији и предузети све потребне радње да спрече, открију и исправе и известе о неправилностима, укључујући преваре. Свака земља партнер је одговорна за истраживање неправилности које су починили корисници који се налазе на њеној територији. Финансијска корекција ће се састојати од укидања целе или дела подршке из фондова операцији или програму за које се утврди да су расходи пријављени Комисији неправилни. Финансијске исправке ће се евидентирати у годишњим рачунима од стране органа управљања за обрачунску годину у којој је одлучено о поништењу.

Управљачко тело ће осигурати да се сваки износ који је плаћен као резултат неправилности наплати од водећег или јединог од партнера. Партнери ће вратити водећем партнеру све неоправдано плаћене износе. Посебне одредбе у вези са отплатом износа који су предмет неправилности биће укључени како у уговор који ће потписати орган управљања и водећег партнера, тако и у уговор о партнерству који ће бити потписан између корисника.

Ако водећи партнер не успе да обезбеди отплату од других партнера или ако УТ не успе да обезбеди отплату од водећег партнера, партнерска земља на чијој се територији налази дотични корисник ће надокнадити УТ износ који је неоправдано исплаћен том партнеру. Ако земља партнер није надокнадила УТ било који износ који је неоправдано исплаћен партнеру који се налази на територији те земље, ти износи ће бити предмет налога за повраћај који издаје Комисија, а који ће се извршити, када је то могуће, пребијањем дотичној земљи партнеру.

Управљачко тело је одговорно за надокнаду износа у питању општем буџету Уније, у складу са расподелом обавеза међу земљама учесницама како је утврђено у овом програму и како је детаљно наведено у билатералном Меморандуму о разумевању/Меморандуму о имплементацији.

У складу са чланом 104 Уредбе (ЕУ) 2021/1060 – ЦПР, Комисија има право да изврши финансијске корекције смањењем подршке из фондова Програму и остваривањем повраћаја од партнерских држава како би се из финансирања Уније искључили расходи који крше важећи закон Уније и национално право, укључујући и недостатке у ефикасном функционисању система управљања и контроле.

У случају било каквих финансијских корекција од стране Комисије, две партнерске земље се обавезују да ће повратити износ сразмерно одобреним буџетима пројекта и извршеним активностима бугарских и српских корисника који су погођени финансијском корекцијом. У случају финансијских корекција од стране Комисије, због насумичних или нетипичних неправилности, две партнерске државе се обавезују да ће истражити сваку од неправилности од случаја до случаја. Финансијска корекција од

стране Комисије не доводи у питање обавезу партнерских земаља да траже повраћаје средстава у складу са одредбама важећих европских прописа.

Билатерални Меморандум о разумевању/Меморандум о имплементацији између партнерских земаља ће обезбедити детаљне одредбе у погледу расподеле обавеза и наплате дугова.

8. Коришћење јединичних трошкова, паушалних износа, паушалних стопа и финансирања које није повезано са трошковима

Референца: Члан 88 и 89 Уредбе 2021/1060...⁺ (CPR)

Табела 11: Коришћење јединичних трошкова, паушалних износа, паушалних стопа и финансирања које није повезано са трошковима

Наменска употреба чланова 88. и 89	YES	NO
Од усвајања програм ће користити надокнаду доприноса Уније на основу јединичних трошкова, паушалних износа и паушалних стопа по приоритету у складу са чланом 88 ЦПР (ако јесте, попуните Додатак 1)	☐	☐
Од усвајања програм ће користити надокнаду доприноса Уније на основу финансирања које није повезано са трошковима према члану 89 ЦПР (ако јесте, попуните Додатак 2)	☐	☐

⁺ OJ: Please insert in the text the number of the Regulation contained in document ... [2018/0196(COD)].

